

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUMA
UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY
UKRÁN-MAGYAR OKTATÁSI-TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓ TANSZÉK

Belikánics László

TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ

MÓDSZERTANI JAVASLATOK ÉS TANTÁRGYI PROGRAM

Felsőfokú szakképzés

Történelem szak

Nappali, levelező tagozat

III-IV akreditációs szintű felsőoktatási intézmények

diákjai számára

UNGVÁR – 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УГОРЩИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Беликанич Василь Васильович

ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ

Навчально-методичний посібник

Методичні рекомендації та робоча навчальна програма

(за вимогами кредитно-модульної системи)

Напрямок підготовки: бакалавр

Спеціальність: історія

Форма навчання: денна, заочна

Ужгород – 2018

УДК 911.9:94 (076)

ББК Т218 я 73-5

Б-43

Belikánics László. Történeti földrajz. Módszertani javaslatok és tantárgyi program (Szak: “Történelem”) – Ungvár, 2018. –73 old.

RECENZENSEK:

Kiss Éva - *professzor, a történelemtudományok doktora, UNE tanszékvezető*

Vovkánics I. - *professzor, a történelemtudományok doktora, UNE tanszékvezető*

Kiadását ajánlotta:

- Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék (2017. február 4-i ülésén, 6. sz. jegyzőkönyv)
- Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar módszertani bizottsága (2017. február 4-i ülésén, 3. sz. jegyzőkönyv)
- Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar Tudományos Tanácsa (2017. március 3-i ülésén, 7. sz. jegyzőkönyv)

Belikánics László

UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM, 2018.

TARTALOM

Bevezetés	5
A tantárgy célja és feladatai	6
A diákok tudásának felmérése	6
A diákok tudásának osztályozási kritériumai	6
A szemeszter teljesítésének követelményei	8
A tantárgy tematikus tervének leírása	9
A tantárgy tartalma	14
A gyakorlati foglalkozások témái	26
Témák egyéni és önálló feldolgozásra	38
Fontosabb dátumok, adatok	39
A névanyag elsajátításához szükséges politikai térképek	48
Fontosabb fogalmak	53
Tesztkérdések	59
Vizsgakérdések	66
Forrás- és szakirodalomjegyzék	69

Bevezetés

A történeti földrajz a történelem egyik segédtudománya, amelynek *tárgya* egy terület adott történeti korban fennállott természeti, gazdasági, társadalmi viszonyainak földrajzi szempontból rendszerezett leírása történeti források alapján. A történelem ismeretének egyik alapfeltétele az évszámok mellett a földrajzi tájegységek, térségek ismerete.

A földrajzi adottságok mindig befolyásolják a történelmi eseményeket, az országok történelmét is meghatározhatják. Például egy társadalom fejlődését befolyásolja a természeti erőforrások megléte vagy hiánya. Hatással van még a társadalomra a domborzat, vízrajz, éghajlat, flóra, fauna stb. Az ember történelmének korai szakaszában a térségek természeti elzártsága (pl. Kína) nemcsak megvédte a területet a külső befolyástól, hanem a kölcsönhatás akadályozódása miatt gátolta is annak fejlődését. Alig van történelmi jelenség, amelynek valami térbeli vonatkozása ne volna, hiszen az emberi társadalom, még ha csak egy települést tölt is ki, földrajzi teret foglal el és életmegnyilvánulásai térben zajlanak le. Vegyük csak sorra azokat a társadalmi jelenségeket, amelyeknek földrajzi térben való vizsgálata kézenfekvő, amelyek éppen ezért a történeti földrajz tárgyai is.

A tantárgy célja és feladata, hogy a hallgatók átfogó ismereteket szerezzenek a történeti földrajzról, mint a történelem egyik segéstudományáról.

A tantárgy célja, hogy bemutassa a történeti földrajz tudománytörténetének fő állomásait, legfontosabb paradigmáit, kutatásának módszertanát és eszközeit. A tantárgy célja továbbá, hogy bemutassa a történeti földrajz a történelemtudomány rendszerébe, kapcsolatát más tudományterületekkel. A tantárgy oktatásának célja, hogy megismertesse a hallgatókkal ezen folyamatok kialakulását, a tényezők közötti időbeli és térbeli kapcsolatokat. A folyamatok elemzése és összefüggéseik felismerése, megértése, segítséget nyújthat a történelem megértésében és elsajátításában.

A történeti földrajz egyik fő feladata megválaszolni a következő kérdést: a történeti földrajz – a történelem földrajza, vagy a földrajz történelme.

A történeti földrajz, mint a társadalmi-, szociális-, etnokulturális- és gazdasági változások a felszínre, illetve a tájszerkezetre gyakorolt hatását kutató, a történelem kereteibe illeszkedő diszciplína lehetőséget kínál arra, hogy megértesse szűkebb és tágabb környezetünk néhány olyan régiójának tájfejlődését, ahol a tradicionális társadalomszervezet és gazdálkodás karakteres tájszerkezeti és antropogén morfológiai együtteseket eredményezett.

A feladatok közé sorolható felvázolni a történelmi események általános hatását a népességszám, és népességszerkezet, a politikai csoportok és országok változásaira a Föld összes kontinensén az őskortól napjainkig.

A tananyag elsajátítása eredményeképpen a diák alapvető elméleti, módszertani és gyakorlati tudást kap a következő kérdésekben:

- a történelmi földrajz alapfogalmai;
- a földrajzi fogalmak és események szerepe a történelmi események alakulásában;
- a világ országainak külpolitikai tevékenysége;
- a nemzetközi kapcsolatok alakulása;
- a történelmi földrajz forrásai: görög tudományosság, a földrajztudomány történetének permanens újraértékelése, a Bibliához kapcsolódó elemzések, országismeret;
- összefoglalni a tanulás folyamata alatt megszerzett információt;
- tájékozódni a legújabb kutatási eredmények között;
- a világtársadalom részei közötti hatalomeloszlás folyamatainak történelmi menete.
- az ajánlott kurzus egy szemeszter alatt olvasandó ki, 108 órát foglal magába, ezekből 36 óra előadást és 18 gyakorlati foglalkozást;

A diákok tudásának a felmérése

A szemeszter alatt a diákoknak meg kell írniuk két modul dolgozatot, melyek magukban foglalják a rendszeres felszólalásokat a gyakorlati órákon. A diákok felkészültségi szintjét tesztfelmérés, szóbeli felelés és az egyéni munka kidolgozásának formájában ellenőrizzük. A modulok elsajátításának végleges ellenőrzése összefoglaló ellenőrző foglalkozással zárul.

A diákok tudásának osztályozási kritériumai

- **„jeles” (5)** a diák - a tantervi követelményeknek kifogástalanul eleget tesz, a tananyagot ismeri, érti, tudja alkalmazni, a tantárgy szaknyelvét használja, szabatosan fogalmaz;

- **„jó” (4)** a diák - a tananyagot ismeri, érti, tudja alkalmazni, a tantárgy szaknyelvét használja, a tantervi követelményeknek megbízhatóan, kevés, jelentéktelen hibával tesz eleget;

- **„elégséges” (3)** a diák - a tantervi követelményeknek pontatlanul tesz eleget, gyakran szorul a számonkérés során tanári segítségre, a tantervi követelményekből a továbbhaladáshoz csak a szükséges minimális ismeretekkel, jártassággal

rendelkezik, fogalmakat önállóan nem alkot, egyáltalán önálló feladatvégzésre nem képes;

- „**elégtelen**” (2) a diák - a tantervi minimumot sem teljesítette, ennek eleget tenni a tanári útmutatás segítségével sem képes.

Minden modul dolgozatért a diák megszerezheti a maximális 50 pontot:

- modul dolgozat – 60 pont;
- gyakorlati órák – 20 pont;
- önálló munka – 20 pont;

Öszegezve a két modul dolgozat eredményeit egy diák összesen 100 pontot érhet el, amely a “jeles” osztályzásnak felel meg.

Ha a tantárgy vizsgával vagy beszámolóval zárul, a **félévi osztályzat** egyúttal félév lezárását is jelentheti, és be **lehet számítani a vizsgán vagy beszámolón** a következő skála szerint:

Félévi osztályzat	Félévi osztályzat 100 pontos skála szerint	Beszámoló esetén	Osztályzat 5 pontos skála szerint
A	90–100	Elégséges	5 kitűnő
B	82–89		4 jó
C	74–81		3 elégséges
D	64–73		2 <i>A félévet lezárta, vizsgára vagy beszámolóra mehet</i>
E	60–63		1 <i>A félévet nem zárta le, nem mehet vizsgára vagy beszámolóra</i>
FX	35–59	Nem elégséges	
F	0–34	Nincs hozzáengedve	

A szemeszter teljesítésének követelményei

1. Kötelező

- az előadásokon való megjelenés
- a gyakorlatokon való megjelenés
- a moduldolgozat megírása előre rögzített időpontok szerint
- önálló feldolgozásra ajánlott témakörök kidolgozása
- a hiányzás mértéke nem haladja meg a Tanulmányi és Vizsgaszabályzatban előírt óraszámot

2. Követelmények (a tudás szintjéhez)

A modul dolgozatok, referátumok, egyéni ellenőrző feladatok legalább elégséges (D) szinten történő teljesítése kötelező.

3. Pótlás:

A hiányzások, elégtelen felelet valamint modul dolgozat pótlásának módját és feltételeit a Tanulmányi és Vizsgaszabályzat előírásait követve a foglalkozásokat vezető tanát határozza meg, amiről feljegyzést készít.

A javasolt szakirodalomból a hallgatók önállóan dolgozzák fel a félévi témakörökhöz kapcsolódó ismereteket.

Az önálló feldolgozásra ajánlott témák elsajátításáról a hallgató a gyakorlati foglalkozások, és modul dolgozat alkalmával számol be.

Az önálló feldolgozásra ajánlott témákból a diák referátumot készít, vagy szóbeli feleletet tesz.

A vizsgára bocsátás feltételei

A félév befejeztével a következő feltételek megléte szükséges a vizsga vagy szigorlat leadásához:

- elégséges osztályzatok megléte
- a hiányzások megfelelő ledolgozása és pótlása
- esetleges elégtelen osztályzatok pótlása

Amennyiben a hallgató a vizsgára vagy beszámolóra bocsátást az előírt határidőig nem szerzi meg, a tanár feljegyzése nyomán hozott tanszéki határozat alapján – utóvizsga vagy beszámoló jelleggel – lehetőséget kaphat a pótlásra.

A TANTÁRGY TEMATIKUS TERVÉNEK LEÍRÁSA

A történeti földrajz tantárgy szerkezete:	Óraszám (ebből):				Tanulmányi év:	A felmérés módja:	
	Ö.			Öm.			Em.
		E.	Gyf.				
	108	36	18	54		I. évfolyam, 1. szemeszter	Felsz. Ref., dolg.
1.MODUL							
BEVEZETÉS A TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ TUDOMÁNYÁBA							
TARTALMI MODUL 1.							
A TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ ÁLTALÁNOS ELMÉLETI ALAPJAI							
1. A történeti földrajz, mint a történelem tudományának részegysége.		2	2	4			
2. A történeti földrajz kialakulása és fejlődésének főbb szakaszai.		1		4			
3. A természeti tényezők szerepe a történeti földrajz fejlődésében.		3	2	3			
4. Az ember természet-átalakító tevékenységének történeti szakaszai.		2	2	3			
5. A történeti topográfia, mint a történeti földrajz alappillére.		2		5			
TARTALMI MODUL 2.							
AZ ÓSKOR ÉS KÖZÉPKOR TÖRTÉNETI FÖLDRAJZA							
6. A földtörténeti megismerés alapjai és kezdete.		1		4			
7. Ókori civilizációk: Mezopotámia és Egyiptom.		1		2			

8. Ókori civilizációk: India és Kína.		1		2			
9. Ókori civilizációk a Földközi-tenger partvidékén.		1	2	4			
10. A középkor történeti földrajza a Közel-Keleten, Ázsiában és Afrikában.		2		3			
11. Középkori Európa történeti földrajza.		2	2	4			
A modul elsajátításának felmérése		18	10	38			
2.MODUL							
ÚJKORI ÉS LEGÚJABBKORI TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ							
TARTALMI MODUL 3.							
AZ ÚJKOR TÖRTÉNETI FÖLDRAJZA							
12. A Nagy földrajzi felfedezések ideje.		4	2	2			
13. Európa az újkor idejében.		4	2	4			
14. Az iparosodás és hatása a földrajzi viszonyokra.		4		2			
15. A Közel-Kelet, Ázsia és Amerika történeti földrajza az újkorban.		2	2	3			
TARTALMI MODUL 4.							
KÖZÉP-KELET EURÓPA TÖRTÉNETI FÖLDRAJZA							
16. A magyar táj történeti földrajza.		2		2			
17. Ukrajna és területeinek történeti földrajza.		2	2	3			
A modul elsajátításának felmérése		18	8	16			

Megjegyzés:

Ö – összesen, E. – előadás, GyF. – gyakorlati foglalkozás, ÖM. – önálló munka, EM. – egyéni munka.

I. modul

Téma	Előadások	Gyakorlati foglalkozások	Önálló munka	Egyéni munka
1. A történeti földrajz, mint a történelem tudományának részegysége.	2	2	4	
2. A történeti földrajz kialakulása és fejlődésének főbb szakaszai.	1		4	
3. A természeti tényezők szerepe a történeti földrajz fejlődésében.	3		3	
4. Az ember természet-átalakító tevékenységének történeti szakaszai.	2	2	3	
5. A történeti topográfia, mint a történeti földrajz alappillére.	2		5	
6. A földtörténeti megismerés alapjai és kezdete.	1		4	
7. Ókori civilizációk: Mezopotámia és Egyiptom.	1		2	
8. Ókori civilizációk: India és Kína.	1	2	2	
9. Ókori civilizációk a Földközi-tenger partvidékén.	1	2	4	
10. A középkor történeti földrajza a Közel-Keleten, Ázsiában és Afrikában.	2		3	
11. Középkori Európa történeti földrajza.	2	2	4	
A modul elsajátításának felmérése				
Összesen az 1. modul	18	10	38	

II. modul

Téma	Előadások	Gyakorlati foglalkozások	Önnálló munka	Egyéni munka
1. A Nagy földrajzi felfedezések ideje.	4	2	2	
2. Európa az újkor idejében.	4	2	4	
3. Az iparosodás és hatása a földrajzi viszonyokra.	4		2	
4. A Közel-Kelet, Ázsia és Amerika történeti földrajza az újkorban.	2	2	3	
5. A magyar táj történeti földrajza	2		2	
6. Ukrajna és területeinek történeti földrajza	2	2	3	
A modul elsajátításának felmérése				
Összesen az 2. modul	18	8	16	

Gyakorlati foglalkozások vázlata és tematikája

	Téma	Óraszám
1.	A történeti földrajz alapfogalmai, tárgya, feladata, módszerei, kialakulása és fejlődése	2
2.	Az emberi faj terjedése a Földön és hatása annak arculatára	2
3.	Az ősi civilizációk és szerepük az emberiség fejlődésében (Közel-Kelet, Ázsia)	2
4.	Az ősi civilizációk és szerepük az emberiség fejlődésében (Görögország, Római Birodalom)	2
5.	A középkor történeti földrajza	2
6.	Az újkori Európa, Ázsia és Amerika országainak történeti-földrajzi jellemzése (16-18 század)	2
7.	Az újkori Európa, Ázsia és Amerika országainak történeti-földrajzi jellemzése (19-20 század)	2
8.	Az I. és II. Világháború hatása a politikai térkép változására	2

9.	Változások a politikai térképen a 20. század második felében	2
	Összesen	18

A TANTÁRGY TARTALMA

I MODUL

BEVEZETÉS A TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ TUDOMÁNYÁBA

I.TARTALMI MODUL

A TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ ÁLTALÁNOS ELMÉLETI ALAPJAI

Téma 1. A történeti földrajz, mint a történelem tudományának részegysége

A történeti földrajz, mint a történelem egyik segédtudománya. A történeti földrajz szerepe a történelemtudományok között. A történeti földrajz fogalma, tárgya, feladatai, fontosabb irányzatai és iskolái. A történeti földrajz módszerei, forrásai és fontosabb kutatási irányai. A történeti földrajz módszerei: progresszív, reduktív vagy regresszív, retrogresszív, tipológiai, analógiai módszer. A történeti-földrajzi egységek. A történeti-földrajzi teret különböző egységekre bonthatjuk fel: a kontinensek, régiók, országok. A történeti földrajz forrásai: ókori, középkori, újkori források. A források típusai: természeti és társadalmi reliktumforrások, írott források, térképek, kartográfiai elemek, levéltári dokumentumok. A történelem ismeretének alapfeltétele az évszámok mellett a földrajzi tájegységek, térségek ismerete. A történeti földrajz alapkérdése: a történeti földrajz – földrajz a történelemben, vagy történelem a földrajzban? A történeti földrajz helye a geográfiában. Történeti természeti földrajz. Történeti társadalomföldrajz. Regionális történeti földrajz. Alkalmazott történeti földrajz. A történeti földrajz kutatási irányai.

A névtan (onomasztika) fogalma és szerepe a történeti földrajzban. A helynevek is nagyon sok információval szolgálnak a kutatók számára. Egyes települések elnevezései egykor létezett települések neveit őrzik. A helynevek a domborzat változásairól is tudósítanak. A földrajzi nevek hasznosításához nyelvészeti szakértelem szükséges.

Téma 2. A történeti földrajz kialakulása és fejlődésének főbb szakaszai

A történeti földrajz kialakulása. Ki volt az első történeti földrajzos? Hérodotosz és munkássága. A történeti földrajz fejlődésének fordulópontjai. A történeti földrajz fejlődése az ókorban. A történeti földrajz ókori kutatói az i. e. 5. századtól kezdve. A görög földrajzi írók. Sztrabón munkássága. Később a rómaiak idején Caius Plinius Caecilius. A történeti földrajz fejlődése a középkorban. A Nagy földrajzi felfedezések hatása a történeti földrajz alakulására. A német irányzat mint a történeti

földrajz kiindulópontja. F. Ratzel, R. Gradmann, W. Götz munkássága. A történeti földrajz francia irányzata: E. Reclus, L. Febvre. Az Annales-iskola hatása a történeti földrajz alakulására. Az Annales-iskola alapvető tantétele a földrajz és a történelem elválaszthatatlanságáról. Angol irányzat agazati felosztása. A történeti földrajz paradigmaváltása. Az „új történeti földrajz” – avantgard irányzat. Az ember térformáló szerepének megfogalmazása. L. Febvre munkája „A föld és az emberi fejlődés: bevezetés a történeti geográfiába” (1922).

Az amerikai történeti földrajz kialakulásának 5 szakasza. Orosz-szovjet történeti földrajz. A modern orosz történeti földrajz. Ritter hatása az orosz történeti földrajz formálására. Történeti-földrajzi kutatások a független Ukrajna területén.

Magyar történeti földrajz irányzatai és eredményei. A 18-19. századi helységnévtárak és statisztikai gyűjtemények, mint a historikusok alkotásai és a helytörténeti kutatások alapvető forrásai. Teleki Pál és Chonoky Jenő munkássága. Somogyi Pál „A magyar honfoglalás földrajzi környezete” c. munkája (1983).

A történeti földrajz mai iskolái, nemzetközi tudományos műhelyei, folyóiratai.

Téma 3. A természeti tényezők szerepe a történeti földrajz fejlődésében

A természet alkotóelemeinek általános jellemzése. A természeti tényezők csoportosítása. Vízföldrajzi alapismeretek. Hidrográfiai alapegységek: világtengerek, felszíni vizek, folyóvizek, állóvizek, felszínalatti vizek.

Éghajlati alapfogalmak. Az éghajlati övezetesség kialakulása. Az időjárás, időjárási elemek: napsugárzás, hőmérséklet, vízgőztartalom, felhőzet, csapadék, légmozgás, szél. Az éghajlat. Az éghajlatot kialakító tényezők. A módosított éghajlati övezetek. A nagy földrajzi övezetek: forró, mérsékelt és hideg földrajzi öv. Az övezeteken belül elhelyezkedő övek és vidékek. A talajképződés. A talajtípusok kialakulása.

Domborzati alapfogalmak. Az orográfiai viszonyok hatása a történeti földrajz fejlődésére. A Föld jellegzetes földrajzi adatai. Földrengések. A föld belső szerkezete. Wegener lemeztektonika elmélete. A kőzettan: vulkanizmus, evaporit, kőszén, szénhidrogének. A szárazföldek és fejlődésük: ősmasszívumok, röghegységek, lánchegységek, síkságok, alföldek, fennsíkok, mélyföldek.

Téma 4. Az ember természet-átalakító tevékenységének történeti szakaszai

A társadalomfejlődés történeti-földrajzi kérdései. A természeti tájtól a kultúrtájig: az ember természet-átalakító tevékenysége. Kiinduló állapotok. A történeti népességföldrajz alapkérdései. A társadalom fogalma. A társadalom fejlődésének történeti földrajzi szemlélete. Társadalom típusok. A népesedés mint elméleti

probléma. Az etnonimika szerepe a történeti földrajz megismerésében. Népeségföldrajzi alapfogalmak. Demográfiai alapok, népsűrűség. A népcsoportok kultúrális-gazdasági alkalmazkodása a természeti feltételekhez.

Településföldrajzi alapfogalmak. A település és településhálózat változásainak történeti földrajzi alapkérdései. Fontosabb kutatási területek: építőanyagok – hajlékok – települések (falu-város)–településhálózat. A településhálózat és az infrastruktúra fejlődésének történeti földrajza.

A gazdasági fejlődés történeti földrajzi megközelítése. Gazdaságföldrajzi alapfogalmak: fejlődés és elmaradottság, növekedés, a gazdasági fejlődés meghatározói, föld, munkaerő, tőke, technika, erőforrások, intézmények, termelés és termelékenység, gazdasági szerkezet és szerkezetváltás. A gazdasági fejlődés szakaszai. Gazdasági szektorok, iparszerkezet, foglalkoztatási szerkezet. A mezőgazdaság típusai.

A vallások történeti földrajzi összefüggései. A fontosabb vallások kialakulása és térbeli terjedése. Vallástípusok: brahmanizmus, hinduizmus, buddhizmus, kereszténység, iszlám.

A hatalmi-politikai átrendeződések és a politikai térfejlődés történeti földrajza.

A természetföldrajzi tér hosszútávú társadalmi használatának a sajátosságai.

A környezetföldrajz rövid története. A környezeti korlátok és lehetőségek. Európa környezetének változása a történelem során. A környezeti hatások és veszélyfaktorok.

Téma 5. A történeti topográfia, mint a történeti földrajz alappillére

A történeti földrajz vizsgálati körébe tartozik a történeti topográfia. A térképészet története. Egyetemes térképészet-történet. A térkép fogalma és jellemzői. A térképészet őskori kezdetei: Mezopotámia és Egyiptom térképei. A hellén térképek, római térképészet. Magyarország térképészetének fejlődése. Térképészet alakulása és fejlődése Ukrajna területén.

A földrajzi helymeghatározás fejlődése. A háromszögelés, a magasság és a GPS (Global Positioning System) fogalma. Kartográfiai, képi és írásbeli források. Régi térképek, katonai felmérések táj- és településképek. A térkép részei. Térképtípusok. Méretarány, aránymérték. Térképek osztályozása. Térképek csoportosítása tartalom szerint. A generalizálás fogalma. Jelmagyarázat és a térképi jelkulcs. Topográfiai térképek. A topográfia jellemző vonásai.

A térképi ábrázolás története. A kéziratos térképek kora. A nyomtatott térképek kora. A magyarországi térképezés rövid története.

A térképészet története a Szovjetunió területén. A térképészet főbb eredményei Ukrajnában. Ukrán térképészet története.

II. TÁRLALMI MODUL **AZ ŐSKOR ÉS KÖZÉPKOR TÖRTÉNETI FÖLDRAJZA**

Téma 6. A földtörténeti megismerés alapjai és kezdetei

A földtörténeti kutatások célja. A földtörténet előtti idő. A földtörténet dokumentumai. Az ősföldrajz. A fácies. Az aktualizmus elve. A Föld korai állapota. A kontinentális környezetek felismerése. Tengeri környezetek felismerése. A tektonika és a történeti földrajz kapcsolata. Töréses és gyűrődéses szerkezetek felismerése, koronák meghatározása.

Lemezvándorlás. Kontinensvándorlás. A kontinensek összeillesztése. Az óceánfenék szétterülése. A lemeztektonika. Geokronológia, a földtörténeti odószámítás. A prekambrium. Archaikum. Paleozoikum. Mezozoikum. Kainozoikum. A gazdaságföldtan.

Az élet eredete. Az élővilág fejlődése. Az első ősi civilizációk kialakulásának természetföldrajzi feltételei. A régészeti emlékek. Nyelvészeti ismeretek. A mai leszármazottak antropológiai, genetikai vizsgálata.

Téma 7. Ókori civilizációk: Mezopotámia és Egyiptom

Az ősi civilizáció fogalma. A civilizációk társadalomfejlődése. A civilizációk, mint összetett rendszerek. A civilizációk alkotórészei. Az ókori civilizációk kialakulásának földrajzi elhelyezkedése.

A "Mezopotámia" fogalom. Az ókori Mezopotámia államnevei. Mezopotámia történeti földrajza.

A mezopotámiai történelem kronológiai rendszere. Mezopotámia őstörténete. Mezopotámia korai története. Betelepülés Dél-Mezopotámiába (Az Ubaid-kultúra). Az Uruk-kultúra. Az őssumer kor. A városállamok kora. Tulajdonviszonyok és a társadalom szerkezete a városállamok korában. A mezőgazdaság helyzete. Birodalomalkotási kísérletek a 3. évezred utolsó harmadában. Az óbabiloni kor. Tulajdonviszonyok és a társadalom szerkezete az óbabiloni korban. Kereskedelem Kis-Ázsiával és a Földközi-tenger partvidékével. A babiloni birodalom a 18-17. Században. Dél- és Észak-Mezopotámia önálló államiságának kialakulása (16-11. század). A Kassú dinasztia Babilonban. Dél-Mezopotámia a 12. században. A kassú kor társadalma.

Asszíria, mint katonaállam. Asszíria hódításai a 9. században. A földtulajdon az újasszír korban. Asszíria utolsó évszázada. Az újbabiloni (kald) birodalom (605-539). Tulajdonviszonyok és gazdasági élet a 6. század első felében. Mezopotámia az óperzsa birodalomban.

Az ókori Egyiptom. A földrajzi környezet hatása az ősi Egyiptomi civilizáció terjedésére és lakosságára. Egyiptom ókori földrajza. A civilizáció kialakulása. Az ókori egyiptomi történelem szakaszolása a földrajzi változások tükrében. Korai dinasztikus kor: I. és II. dinasztia. Óbirodalom: a piramisok kora i.e. 2650-2150. Első átmeneti kor i.e. 2150-2100. Középbirodalom i.e. 2100-1750 körül. Második átmeneti kor i.e. 1750-1550 körül. Az újbirodalom és Théba virágkora i.e. 1550-1076. Harmadik átmeneti kor i.e. 1076-712. A fáraók alkonya: a késői kor i.e. 712-332. A hanyatlás kora. Hellenisztikus kor. Változások a római kor hajnalán. Ősi Egyiptomi civilizáció szerepe az emberiség fejlődésében.

Téma 8. Ókori civilizációk: India és Kína

Az indiai civilizáció kialakulása. Ókori India területi elhelyezkedése. Az indiai társadalom kialakulása. India földrajza a múltban és a jelenben. Az indiai történelem kezdetei: az Indusvölgy civilizáció kialakulása. Az első települések. A védikus kor. Az indo-iráni népcsoport vándorlásának második hulláma. Birodalmi struktúrák kiépülése Észak-Indiában. A szervezet társadalmi és politikai rendszer. Magadha és a buddhizmus kialakulása. Maurja Birodalom. Szaka-Kusán uralom. Gupta Birodalom. Pallavák, Csolák.

A ősi Kínai civilizációk földrajzi és geológiai múltja. A lakosság elterjedésének természeti és éghajlati feltételei. A nyugat és kelet területi különbségek kialakulásának földrajzi háttere. A kínai ókor a kínai történelemnek az i. e. 18. század - i. sz. 220 közötti időszaka. Kínai bronzkor. Kínai vaskor. Korai császárcor. A kultúrhéroszok uralma Kínában. A Shang-kor (i. e. 18-11. sz.). A Zhou-kor. A Tavasz és őszi korszak (i. e. 722-481). A Hadakozó fejedelemségek korszaka (i. e. 403-221). A Kínai ókor szellemi öröksége. Az i.e. 10-6 század hagyományai. A porális és politikai gondolkodás kezdete. Az első központosított állam kialakulása, fénykora és hanyatlása. A hódító Qin birodalomtól a Han Birodalomig. Korai Han-kor. Késői Han-kor. Az ősi Kínai Birodalom szerepe a globális emberi társadalom alakulásában.

Téma 9. Óskori civilizációk a Földközi-tenger partvidékén

Európa humánföldrajza a prehistorikus időszakban. Európa arculata. Az első földművesek Európában i.e. 3500 előtt. Az első városok (i.e.3500-i.e. 2000).

Gazdaság, társadalom és térszerkezet az ókori Európában. A kereskedőbirodalmak. Az európai történelem természeti környezete. A gazdasági-társadalmi fejlődés főbb szakaszai és súlyponti térségei: Kr. e. II. évezred: Kréta, Kr. e. 14–9. század: Mükéné, Kr. e. 9–6. század: korai Görögország, Kr. e. 5–4. század: klasszikus Görögország, Kr. e. 753: Róma alapítása.

Ókori Görögország politikai térképe. A sötét kor Görögországban. A poliszok kora Görögországban. A hellenisztikus Görögország ideje.

A városok fejlődése és a városhálózatok kialakulása a Római Birodalomban. A kommunikációs eszközök fejlődése a Római Birodalomban. A tengeri és folyami közlekedés. Kr. e. 6–3. század: korai köztársaság berendezkedése a Római Birodalomban. A patríciusok és plebejusok küzdelmei. Róma terjeszkedése. A pun háborúk ideje. A köztársaság válsága. A nagy rabszolgafelkelések. A köztársaság bukása. A császárság kora. A dominatus. A Római Birodalom hanyatlása és bukása. Az Európa területén elhelyezkedő civilizációk politikai térfejlődés folyamatai.

Téma 10. A középkor történeti földrajza a Közel-Keleten, Ázsiában és Afrikában

A középkori civilizációk földrajzi elterjedése. A Közel-Kelet a középkorban. Az iszlám megjelenése és térhódítása 661-ig. Az Omajjád Kalifátus kora (661–750). Az Abbászida Kalifátus a 9. században. Az iszlám világ a 10. században. Az iszlám világ 1000 körül. Az iszlám világ a 12. században. A Mameluk Birodalom.

A kereskedelmi utak kialakulása Ázsiában és hatása az újabb területek felfedezésére. Nomádok az eurázsiai steppén. A Mongol Birodalom Dzsingisz kán uralkodása végén. A Mongol Birodalom Dzsingisz kán utódai alatt. Közép-Ázsia a 6–8. században. Az iszlám világ és a Szeldzsük Szultánság a 11. században.

A Szeldzsük Szultanátus utódállamai. Közép-Ázsia mongol meghódítása. Timur Lenk birodalma. Timur Lenk birodalmának utódállamai. Belső Ázsia középkori történeti földrajzi adottságai. Zsuanzsuan Birodalom. A türkök. A kirgiz hatalom Belső-Ázsiában. India területe a középkorban. A Gupta Birodalom az 5. Században. Harsa birodalma 640 körül. India a 9-11. századokban. A Delhi Szultanátus. India gazdasága a középkorban.

Kína területének térbeli változása a középkorban. Kína az 5-10. században. Az Öt Dinasztia és Tíz Királyság kora Kínában. A Tibeti Királyság. Kína gazdasága a középkorban.

Az afrikai társadalom belső fejlődése a középkorban. Északkelet- és Bantu-Afrika államainak és kereskedelmének a fejlődése. Észak-Afrika muszlim államai és birodalmai.

Téma 11. Középkori Európa történeti földrajza

Európa társadalmi és politikai térképe 400-1500 között. Népvándorlások a kora középkori Európában. Az európai államrendszer kialakulása. Az államrendszerek társadalmi és kulturális összefüggései. A feudalizmus és a tér ellenőrzése. Európa uradalmi rendszerei. Államrendszer és a tér felosztása. Európa vidéki területeinek benépesülése 400-1500 között. A településrendszerek alapja. A római világ összeomlása. A kiforrott településformák és –minták előzményei: település 1000 előtt. A vidéki hátság: a központ, a periféria és a peremvidék jellemzői körülbelül 1000 után. A központosult (nucleated) települések. Az elszórt (dispersed) települések. A demográfiai helyzet változásai 400 és 1500 között.

A városok terjedése és változásai (400-1500). Átmenet a kései ókortól és a kora középkor öröksége. Az európai városok terjedése és változásai 300 és 700 között. A városok új formáinak megjelenése (700-800). A középkori városok tipológiája és topográfiája. A középkori városok működése és funkciói a 11-12. századokban. A városok társadalmi, gazdasági és kereskedelmi szerkezete és felépítése. A középkori európai városok virágkora: demográfiai folyamatok, topográfia, ipari termelés. Az európai területek a kései középkorban.

A Britt szigetek területi megoszlása és az erőviszonyok rendeződése a középkorban. Anglia területi kialakulása. Nagy Knut (1016–1035) északi birodalma. Normann hódítás Angliában. Települések és közigazgatás. Népeség és gazdaság.

A Frank Királyság a 6. században. A Frank Birodalom Nagy Károly korában. A Frank Birodalom felosztása. A frank egyház.

Franciaország a középkorban. A Francia Királyság déli terjeszkedése (13. század). Városhálózat a középkori Franciaországban. Burgundia.

Itália. A Pápai Állam kialakulása. Itália a Karoling-korban. Dél-Itália (8–11. század). Itália a 10–11. században. A Szicíliai Királyság. A városköztársaságok kialakulása és virágzása (1100–1250).

Német-Római Birodalom. Keleti Frank Királyság (843–911). Német Királyság (10–11. század). Ausztria kialakulása. Német kolonizáció. Hanza-városok. Német választófejedelemségek.

Skandinávia területe a kései középkorban: Svédország, Norvégia, Dánia.

Hispania a középkorban: gazdaság, kereskedelem és társadalmi berendezkedés. A népességszám változásának hatása a természeti környezet alakulására. Bizánc területe a középkorban. Jusztiniánusz birodalma. Bizánc és kaukázusi vazallus államai. A széttagolt Bizánc (1205–1261). Városok a Bizánci Birodalomban. Kelet-Európa a középkorban.

II. MODUL

ÚJKORI ÉS LEGÚJABBKORI TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ

III. TARTALMI MODUL

AZ ÚJKOR TÖRTÉNETI FÖLDRAJZA

Téma 12. A Nagy földrajzi felfedezések ideje

A földrajzi felfedezések – a korok közötti határ. Európa demográfiai népességrobbanása. Tudományos és technikai átalakulás (új típusú hajók, iránytű, térképek megjelenése). A nagy földrajzi felfedezések első államai: Portugália és Spanyolország. Az első portugál felfedezőutak. A spanyol és portugál gyarmatosítás. Spanyol felfedezések, az alcácovasi és a tordesillasi szerződés. A spanyol–portugál perszónalunio idejének (1580–1640) felfedezései. Holland felfedezések. Angol felfedezések. Francia felfedezések. Orosz felfedezések.

Amerika felfedezése. Normann hajósok. Kolumbusz. Közép-Amerika felfedezése. Az Északi partok megismerése.

Ázsia részeinek felfedezése. Arany, drága fűszerek felkutatása, portugál hódítások. Tajvan (Formosa) felfedezése. Indokínai-félsziget megismerése. Terjeszkedés Oroszország felé.

Ausztrália és Új-Zéland felfedezése. A kínaiak első felfedező hajóutjai Ausztrália felé az Indiai óceánon. A portugálok és spanyolok.

A nagy földrajzi felfedezések kora Afrikában. A Nílus forrásvidékének a felderítése. A belső területek feltárása. A nagyhatalmak versenyfutása Afrikáért.

A Föld első körülhajózása. Az óceán átszelésének problémái. A tengerentúli terjeszkedés és visszahatása Európára. A gyarmatosítás típusai.

A gyarmatosítások hatásai. Az egységes világpiac kialakulása. Nyugat – Európa - a világkereskedelem központja. Kereskedelmi volumen és választék megsokszorozódása. Árrobbanás.

Téma 13. Európa az újkor idejében

Európa képe a nagy földrajzi felfedezések küszöbén. Európa térségekre való felosztása az újkorban és a legújabb korban. Európa világtörténeti felemelkedése a 15–18. században. Három meghatározó évszázad Európa történetében. A világ kitágulása és ennek hatása Európára. A tengerentúli terjeszkedés és visszahatása Európára. Európai kultúra elterjesztése. Az európai gazdaság átalakulása. Az európai társadalom átalakulása. A változó politikai térkép: földrajz, geopolitika és az Európáról alkotott kép 1500 után. A felvilágosodás ideje és a kulturális

geopolitika megjelenése. Nacionalizmus kibontakozása. A vallásilag széttagolt Európa létrejötte. Formálódó kapitalizmus. Vesztfáliai béke (1648). Sully (1559–1641) és a „Nagy Terv”.

Demográfiai és társadalmi változások. A demográfiai forradalom. Demográfiai rendszerek és az iparosodás kora előtti minták. Házasság és háztartás. A demográfiai átmenetek. A halálozási arányok csökkenése. A nemzetközi népvándorlás folyamatai.

Európa kultúrföldrajzi viszonyai 1500 után. A tudományok földrajzi megoszlása. A képzőművészetek. Az irodalom. A lakóhelyek változásai.

Az európai újkori nagyvárosokon kívüleső területei. Változó és újíto régiók a vidéken.

Az urbanizáció folyamatai. Az európai városi hálózat. A városok növekedése 1500 után. A városok arculata. A tervezett város. Az urbanizáció kezdete. A háború és hatása a városok fejlődésére. A magas jövedelem és hatása a városok terjeszkedésére. A városok típusai és részei. A városok ellátása ipari és mezőgazdasági cikkekkel.

A nemzeti forradalmak kora. A gyarmatbirodalmak további szélítése. A monarchiák alkonya. Új nagy- és középhatalmak létrejötte 1861–1870: olasz egység, 1867: Osztrák-Magyar-Monarchia. Berliini kongresszus (1878). Független államok a Balkán-félsziget területén: Szerbia, Románia, Montenegró, Bosznia-Hercegovina. Az I. Világháború hatása a hatalom és területek átrendeződésére. Az I. világháború gazdasági következményei. Kívülálló szuperhatalmak kialakulása – a Szovjetunió. A II. Világháború kitörése.

Téma 14. Az iparosodás és hatása a földrajzi viszonyokra

A kereskedelem érintkezési mintái. Az európai kereskedelem rövid történelme. A kereskedők és a kereskedelem fejlődése. Újítasok a szállításban és a kommunikációban.

A modern nagyipar kialakulása, gazdasági–társadalmi következményei Európában. Az iparosodás kezdetei: az előiparosodás menete és fogalmi nehézségei. Az iparosodás felé mutató folyamatok dimenziói. Az előiparosodás fogalma és földrajzi vonatkozásai. A modern nagyipar kialakulásának előfeltételei. Technológiai haladás. Találmányok. Mezőgazdaság átalakulása. Fejlett pénzügyi infrastruktúra. A bankrendszer kialakulása. Bank of England (1694). A modern nagyipar kialakulásának jellemzői Angliában.

Az ipari forradalom felgyorsulása. Az ipari forradalom terjedésének földrajza. Az előretörő nyugat-európai iparosodó országok: Anglia, Hollandia, Belgium, Svájc,

Németország, Dánia. A kontinensek iparosodása. A szélső periférikus európai területek iparosodása. Az iparosodás kudarca a Balkán-félszigeten.

Az iparosodás folyamatainak hatása az Európai városok arculatára. Az iparosodás társadalmi következményei. Az iparosodás időbeli késései a kontinenseken.

Téma 15. A Közel-Kelet, Ázsia és Amerika történeti földrajza az újkorban

Észak-Amerika politikai változásai, gazdasági fejlődése, és emberföldrajzi sajátosságai. Dél-Amerika politikai változásai, gazdasági fejlődése, és emberföldrajzi sajátosságai. Afrika politikai változásai, gazdasági fejlődése, és emberföldrajzi sajátosságai. Ázsia politikai változásai, gazdasági fejlődése, és emberföldrajzi sajátosságai.

A világ és Európa gazdasági és hatalmi struktúraváltozásai (1849–1918). A feltörekvő nagyhatalmak. Egyesült Államok. 1776: Függetlenségi Nyilatkozat. 1803-tól folyamatos területi terjeszkedés. 1823: Monroe elv: „Amerika az amerikaiaké”. A terjeszkedés következményei. Az iparosodó Észak és a rabszolgatartó Dél ellentétének kiéleződése.

Rabszolgaság eltörlése (1863). 19. század második fele: USA a világ legfejlettebb ipari hatalma. Alaszka megvásárlása (1867). A monarchiák alkonya.

Latin-Amerikai országcsoporthoz az újkorban. Migrációs folyamatok Latin-Amerikában.

Az ázsiai országok területi átrendeződése az újkorban. Japán – nagyhatalommá válása. 1875-től aktív, terjeszkedő külpolitika Kuril-szigetek, Tajvan elfoglalása. 1904–1905: orosz-japán háború.

Az I Világháború. 1914-1918 közötti világhatalmak területi érdekeinek földrajzi átrendeződési folyamata Ázsia és az USA területén.

Az 1929–33-as gazdasági világválság.

A II. Világháború. A hidegháború és szakaszai. A Truman-doktrína. 1949: NATO megalakulása. ENSZ. Arab-izraeli háború. A harmadik világ. Vietnami háború. Maoizmus. Közel-keleti válság. 1950–52: koreai háború. A kétpólusú világ együttélése. 1962 ősze: karibi válság. 1963 - szovjet-kínai konfliktus. Az enyhülés korszaka (1969–1975).

A 21. század feltörekvő hatalmai: a BRIC-országok.

IV TARTALMI MODUL

KÖZÉP-KELET EURÓPA TÖRTÉNETI FÖLDRAJZA

Tema 16. A magyar táj történeti földrajza

A magyar államfejlődés folyamatai és fontosabb szakaszai. A magyar állam fogalma, területi fejlődése. A honfoglalás földrajzi környezete. Népesedési háttér. 1241–42: tatárjárás és következményei. 1301: Árpád-ház kihalása. 14. század: gazdasági felvirágzás – Anjou-királyok. 14–15. század: külpolitikai megerősödés. A hódoltság kora (1526–1686). Az ország három részre szakadása. A kései feudalizmus kora (1686–1848). Rákóczi-szabadságharc (1703–1711). Szabadságharctól Trianonig. Demográfiai átmenet sajátosságai. Gazdasági nekilendülések és változások. Magyarország az I. világháborúban. A két világháború közötti időszak. Trianon következményei. Gazdasági problémák – társadalmi feszültségek. Belesodródás a II. Világháborúba.

Az államtér változásai a honfoglalástól a független Magyar állam bukásáig (1526). A megosztott államtér problémái (1526–1686). A Habsburg hatalmi térbe integrált magyar államtér (1686–1918). Nemzetközileg legitimált struktúra, területi revíziós politika (1920–1938). Magyarország a megosztott Európában. Magyarország gazdasági rendszerének legfontosabb fejlődési tendenciái a honfoglalástól 1526-ig. A magyar gazdaság XX. századi átalakulásának legfőbb kérdései. Az újjáépítés eredményei.

Tema 17. Ukrajna és területeinek történeti földrajza

Ukrajna területe az ókorban. Ukrajna területe a középkorban. A Kijevi Rusz. A tatár hódítástól a lengyel-litván fennhatóságig. Ukrajna területe a kora újkorban. Ukrajna orosz és osztrák uralom alatt. Orosz fennhatóság alatt álló területek. Osztrák fennhatóság alatt álló területek. Ukrajna 1914–1922 között. Ukrajna az I. világháborúban. Függetlenségi harcok és polgárháború Ukrajna területén. A nyugat-ukrán területek 1919–1939 között. Lengyelország, Románia, Csehszlovákia fennhatósága alatt.

Ukrajna a Szovjetunió belül. Ukrajna 1922–1939 között. Ukrajna a II. világháború idején. Ukrajna 1945–1991 között. A független Ukrajna területe.

Ukrajna lakosságának és a lakosság megoszlásának történeti-földrajzi aspektusai. A gazdaság területi és ágazati megoszlása Ukrajna területén.

GYAKORLATI FOGLALKOZÁSOK TEMATIKÁJA (18 óra)

I.MODUL

1. Téma A történeti földrajz alapfogalmai, tárgya, feladata, módszerei, kialakulása és fejlődése (2 óra)

Kérdések:

1. A történeti földrajz szerepe a történelemtudományok között (fogalom, tárgy, irányzatok, iskolák)
2. A történeti földrajz módszerei
3. A történeti földrajz forrásai
4. A névtan szerepe a történeti földrajzban
5. A történeti földrajz kutatási irányai

Módszertani javaslatok: Történeti földrajz - az ember, a társadalom, és a környezet térben változó történeti folyamatait feltáró illetve az időben változó területi átrendeződések közti kapcsolatrendszer analitikusan és átfogóan kutató tudomány. A történeti földrajz forrásai: görög tudományosság, a földrajztudomány történetének permanens újraértékelése, a Bibliához kapcsolódó elemzések, országismeret oklevelek, térképek és helynévtárak. A legismertebb történeti-földrajzi iskolák: németek, francia, angol, amerikai, orosz.

A gyakorlati foglalkozás módja lehet szóbeli felelet, írásbeli, vagy teszt formájában.

2.Téma Az emberi faj terjedése a Földön és hatása annak arculatára (2 óra)

Kérdések:

1. A természet alkotóelemeinek általános jellemzése
2. A társadalom fogalma
3. A történeti népességföldrajz
4. A történeti településföldrajz
5. A környezetföldrajz
6. Urbanisztikai elméletek
7. A városok területi növekedésének és funkcionális átalakulásának összefüggései

Módszertani javaslatok: Az ember ősidők óta alakítja környezetét, tanúk erre a kőkorból származó tűzkőbányák, amelyek helyén ma mélyedéseket, üregeket látunk a felszínen. Az antropogén hatás mindenhol és minden időben jelenlevő, és az a készség, ami az ember teremtő erejét is jelenti, egyben tökéletlensége okán a nem várt káros reakciók láncolatát is beindítja. Az emberi élet alapfeltétele a közösségbe való tömörülés és a társadalom kialakulása. A társadalom létezésének alapja a lakóhely megléte.

A településföldrajzot a településekkel, azok kialakulásával, fejlődésével, a települést alkotó egyes alrendszerek bizonyos tulajdonságaival, valamint a települések horizontális és vertikális térbeli kapcsolatrendszerével foglalkozó tudományágnak tekintjük.

A gyakorlati foglalkozás módja lehet szóbeli felelet, írásbeli, vagy teszt formájában.

Téma 3. Az ősi civilizációk és szerepük az emberiség fejlődésében (Közép-Kelet, Ázsia) (2 óra)

Kérdések:

1. Az ősi civilizáció fogalma
2. Mezopotámia történeti földrajza
3. Az ókori Egyiptom
4. Ókori India területi elhelyezkedése
5. Az ősi Kínai Birodalom
6. Peking kialakulásának története és alapvonásai
7. Delhi kialakulásának története és alapvonásai

Feladatok (térképen történő ábrázolás):

1. Ábrázolja az Egyiptomi Birodalom területi kiterjedését és határainak dinamikáját történelmének különböző szakaszain (különös figyelemmel a háborúk utáni határookra)
2. Ábrázolja az Egyiptomi Birodalom fővárosait az óbirodalom, középbirodalom és újbirodalom idejében.
3. Jelölje meg az Akkád Birodalom határait. Ábrázolja az Akkád Birodalom fővárosait és nagyobb településeit.
4. Ábrázolja Mezopotámia városait, amelyek a Birodalom irányítási jogáért harcoltak az egyesülés ideje előtt.
5. Tüntesse fel az Óbabiloni Birodalom határait.
6. Ábrázolja AsszírIA kialakulásának és későbbi terjedésének területeit és irányait

7. Ábrázolja Újbabilónia fővárosát és határait.
8. Ábrázolja térképen Fónícia területét és nagyobb városait és a fóníciai gyarmatokat.
9. Ábrázolja a Perzsa Birodalom területét és hódító útjának irányait (nyilak formájában)
10. Ábrázolja az Indus-völgyi civilizáció határait. Tüntesse fel a Maurja Birodalom területeit.
11. Ábrázolja az ősi Kína területeinek egységeit az egységes állam létrejötte előtt és tüntesse fel az első Kínai állam területét.
12. Tüntesse fel a A „Selyemút” és a Kínai nagy fal vonalait.

Módszertani javaslatok: Amikor az ősemberek közösségekbe tömörültek, megszülettek az első civilizációk. Az őskori emberek számára könnyebb volt a földművelés, az állattartás, illetve a védekezés is, miután csoportokat alkottak. Az ókorban Kína, Európa, vagy a Közel-Kelet területén egyaránt kialakultak fejlett civilizációk, amelyek nagy különbségeket mutattak. Ezek a civilizációk eltűntek a történelem forгатagában, de örökségük velünk maradt -mindannyian a leszármazottaik vagyunk. Mezopotámiai civilizáció: a sumér városállamokkal indult Kr. e. 3500 környékén. Többek között arról ismert, hogy feltalálták az írást. A civilizáció egyes elemei átkerültek a leigázott államokba, mint Akkád, Elám, Mitanni, Asszíria, Babilónia. Kr. e. 600 évvel a mezopotámiai területeket leigázták a rómaiak és a perzsák. Egyiptomi civilizáció: a Nílus völgyében Kr. e. 3300 táján fejlődött ki. Egyiptom mellett Núbia területét is magába foglalta. A Kr. e. 4 században leigázták a rómaiak. Indiai civilizáció: két különálló társadalomból állt. Kínai civilizáció: Észak-Kínában a Kr. e. 2. évezredben épült ki, utána terjedt át Kína többi részére, Koreára és Japánra. Ősi filozófiai rendszerek és vallások alakultak ki, mint a konfucianizmus és a taoizmus.

A munka elvégzéséhez, középiskolai történelem atlaszra és vaktérképekre van szükség.

A gyakorlati foglalkozás módja szóbeli felelet, írásbeli, vagy teszt formájában.

Téma 4. Az ősi civilizációk és szerepük az emberiség fejlődésében (Görögország, Római Birodalom) (2 óra)

Kérdések:

1. Gazdaság, társadalom és térszerkezet az ókori Európában
2. Ókori Görögország politikai térképe
3. A városhálózatok kialakulása a Római Birodalomban

4. A Római Birodalom hanyatlása

Feladatok (térképen történő ábrázolás):

1. Jelölje be az ókori Görögország határait és belső területeinek részeit.
2. Jelölje nyilakkal a görög törzsek széttelepülésének útvonalát.
3. Ábrázolja a Kréta-Mükénei civilizáció területét és fontosabb központjait.
4. Jelölje meg a görög gyarmatokat és határaikat.
5. Ábrázolja Makedónia államalakulatának területét és fontosabb városait.
6. Ábrázolja Nagy Sándor keleti hadjáratának útvonalát és jelölje meg az általa alapított városokat.
7. Ábrázolja Nagy Sándor Birodalmának határait.
8. Jelölje be a Nagy Sándor birodalmának területén létrejött új hellenisztikus civilizációk területeit.
9. Jelölje be a Római Birodalom kiterjedését i. e. 33-ra
10. Jelölje be Octavius által megszerzett területek határát.
11. Jelölje be a Római Birodalom által megszerzett területeket időszámításunk 14-98 évei között.
12. Jelölje be a Római Birodalom által megszerzett területeket időszámításunk 98-180 évei között.
13. Jelölje be a Római Birodalom területét a harmadik század elejére.

Módszertani javaslatok: Az ókori görög civilizáció történetének (ókori görög történelem) nincs rögzített vagy általánosan elfogadott kezdeti és záró időpontja. Az ókori görög történelem a közhasználatban gyakran a Római Birodalom előtti egész írott görög történelmet jelenti, a szűkebb értelmezés azonban ennél precízebb. Hagyományosan a görög történelmet az első olimpiai játékoktól (Kr. e. 776) számították. Ez a poliszok kora, amelynek az i. e. 6. századtól kezdődő időszakát a klasszikus görög civilizáció koraként emlegetik. Az ókori Róma összefoglaló név alatt Róma ókori városállamát, illetve az abból kinőtt és a Földközi-tenger térségére, valamint Európa és a Közel-Kelet jelentős részére kiterjedő ókori civilizációt értjük. 12 évszázados fennállása alatt (i. e. 8. század – i. sz. 5. század) a római civilizáció kis helyi királyságból a hatalmas Római Birodalommá nőtt, amelyben a meghódított területek nagy részének lakossága asszimilálódott és a római civilizáció részesévé vált. Az ókori Görögországot és az ókori Rómát együttesen „klasszikus ókori civilizációnak” vagy „antik világnak” nevezik.

A munka elvégzéséhez, középszintű történelem atlaszra és vaktérképekre van szükség.

A gyakorlati foglalkozás módja szóbeli felelet, írásbeli, vagy teszt formájában.

Téma 5. A középkor történeti földrajza (2óra)

Kérdések:

1. A barbár királyságok kialakulása Európában
2. A Frank Királyság
3. A Bizánci Birodalom
4. A Magyar Királyság kialakulása
5. A Német-Római Birodalom
6. A középkori városok kialakulása és növekedése

Feladatok (térképen történő ábrázolás):

1. Ábrázolja a Kelet-római és Nyugat-római császárság területét, határait, fővárosait és fontosabb városait.
2. Jelölje be a Nyugat-római császárság területén létrejött királyságok határait.
3. Ábrázolja a Frank királyság területét az első Karoling irányítás alatt.
4. Ábrázolja a Frank Birodalom határait Nagy Károly uralma alatt.
5. Ábrázolja a 843 évi Verduni szerződés következtében, a Frank Királyságban létrejött egységek területét.
6. Ábrázolja a Bizánci Birodalom területét I. Justinianus bizánci császár uralkodása alatt.
7. Tüntesse fel Nagy Alfréd által uralt területek határait 871 és 900 között.
8. Ábrázolja Európa legnagyobb országainak határait és fővárosait a 9-11 században.
9. Ábrázolja a keresztes hadjáratok következtében létrejött országok határait.
10. Ábrázolja az Arab Kalifátus területének határait 750-re.
11. Tüntesse fel az Oszmán Birodalom határait a 15.-16. századokban.
12. Ábrázolja Dzsingisz kán által meghódított területeket a 13. század elejére.
13. Ábrázolja Timur Lenk Birodalmának területét 1405-re.
14. Jelölje meg a Delhi Szultanátus határait a 13.-15. századokban.

Módszertani javaslatok: Az 5. században Nyugat-Európában barbár királyságok egész sora jött létre, melyek közül, némelyik, mint pl. a Frank, az egész középkorra hatással volt. A Magyar Királyság évszázadokon keresztül fennálló intézményrendszerének alapjai szinte egytől egyig Szent István uralkodása idején születtek meg. Ő volt, aki megtörte a vezetők közti ellenállást, megszilárdította a

kereszténységet, kiépítette az egyházszerkezetet és a vármegyarendszert. A középkor egyik legszembetűnőbb vonása a városok gazdasági, politikai és kulturális szerepének növekedése volt. Európa legvárosiasabb vidékeit Észak- és Közép-Itáliában, Flandriában, a Loire és a Rajna folyó közötti térségben találhatjuk.

A munka elvégzéséhez, középiskolai történelem atlaszra és vaktérképekre van szükség.

A gyakorlati foglalkozás módja szóbeli felelet, írásbeli, vagy teszt formájában.

II. MODUL

Téma 6. Az újkori Európa, Ázsia és Amerika országainak történeti-földrajzi jellemzése (16-18 század) (2 óra)

Kérdések:

1. A nagy földrajzi felfedezések
2. London kialakulásának és fejlődésének feltételei és története
3. Mexikóváros kialakulásának története
4. Reformáció és ellenreformáció
5. Az Amerikai Egyesült Államok megalakulása

Feladatok (térképen történő ábrázolás) :

1. Ábrázolja a következő híres felfedezők felfedezőutak útvonalait: Vasco da Gama, Bartolomeo Diaz, Kolumbusz Kristóf, Ferdinand Magellan.
2. Jelölje meg Franciaország, Spanyolország, Portugália, Anglia, Hollandia területét.
3. Ábrázolja a 2. pontban említett országok gyarmatterületeit a 17. században.
4. Ábrázolja a reformáció főbb központjait.
5. Ábrázolja az ellenreformáció főbb központjait.
6. Ábrázolja az első 13 angol gyarmatterületet Észak-Amerika területén.
7. Ábrázolja a Függetlenségi nyilatkozat aláírásának helyét.
8. Tüntesse fel az Amerikai Egyesült Államok határait a 1783- as Versailles-i Szerződés értelmében.

Módszertani javaslatok: A nagy földrajzi felfedezések kora egyben a középkor végét, és az újkor eljövételét is jelentette, vagyis egy olyan valóban „újnak” nevezhető gazdasági, társadalmi és ideológiai berendezkedés alakult ki Európában, mely gyökeresen és alapjaiban változtatta meg a korábbi korszakok mindennapjait. A változás történelmi léptékkal nézve gyorsan következett be, ám eljövételéhez több

tényező együttes hatására volt szükség. A reformáció a katolikus egyházi élet megújítására tett kísérlet, amely vallási és politikai okok miatt kettészakította az addig egységes katolikus egyházat. A reformáció nyomán a 16. században létrejött új vallási közösségeket protestáns egyházaknak nevezzük. A reformáció kihívására adott katolikus válasz az ellenreformáció, a katolikus egyház belső, a pápa ellenőrzése mellett végrehajtott megújítása.

A munka elvégzéséhez, középiskolai történelem atlaszra és vaktérképekre van szükség.

A gyakorlati foglalkozás módja szóbeli felelet, írásbeli, vagy teszt formájában.

Téma 7. Az újkori Európa, Ázsia és Amerika országainak történeti-földrajzi jellemzése (19-20. század) (2 óra)

Kérdések:

1. Berlin kialakulásának feltételei és története
2. A napóleoni háborúk Európa területén
3. Német államok Európában és az Északnémet Szövetség
4. A 20. század legnagyobb gyarmathatalmai
5. A 20. Században függetlenedett Latinamerikai országok

Feladatok (térképen történő ábrázolás):

1. Jelölje be Franciaország területét 1794-re.
2. Ábrázolja a Franciaországhoz csatolt területeket 1804-1812 között.
3. Ábrázolja a következő földrajzi objektumokat: Trafalgar fok, Austerlitz, Jéna, Borogyinó, Lipcse.
4. Jelölje be Napóleon haladásának útvonalát a „100 napos uralom alatt”.
5. Jelölje be a legfontosabb német államokat.
6. Jelölje be az Északnémet Szövetség területét és a Német Birodalom területét 1871-ben.
7. Jelölje be a 20. századi nagyhatalmak által elfoglalt gyarmatterületeket.

Módszertani javaslatok: A napóleoni háborúk Európa jelentős részére, illetve Észak-Afrika, Ázsia és az Atlanti-óceán bizonyos területeire kiterjedő, globális konfliktusok sorozata volt 1799 és 1815 között; a korszak „világháborújának” is nevezik. A harcokból a nagyhatalmak közül csak az Amerikai Egyesült Államok maradt ki. Napóleon sorra verte le az ellene alakuló európai katonai koalíciók hadseregeit (1799, 1802, 1805, 1807, 1809). Elfoglalta Rómát (1809), Bécsset(1805, 1809), Berlint (1806), Madridot (1808), Lis

szabont (1807), és Moszkvát (1812). Párhuzamosan Európa területén egy másik nagyhatalom alakul. Német Birodalomnak nevezzük az 1871 és 1945 között fennállt német államalakulatot. A Német Birodalom 19. és 20. századi történelme során több szakaszt különböztetünk meg: a Német Császárság (1871–1918), a pluralisztikus, többpárti rendszerű Weimari Köztársaság időszakát (1919–1933), valamint a nemzetiszocialisták totalitárius diktatúráját.

A munka elvégzéséhez, középiskolai történelem atlaszra és vaktérképekre van szükség.

A gyakorlati foglalkozás módja szóbeli felelet, írásbeli, vagy teszt formájában.

Téma 8. Az I. és II. Világháború hatása a politikai térkép változására (2 óra)

Kérdések:

1. Az I. Világháború előzményei
2. Az I. Világháború eseményei
3. Az I. Világháború következményei
4. A II. Világháború előzményei
5. A II. Világháború eseményei
6. A II. Világháború következményei

Feladatok:

1. Ábrázolja az I. Világháborúban résztvevő országokat.
2. Ábrázolja a legfontosabb háborús események útvonalát és csomópontjait.
3. Ábrázolja az I. Világháború után létrejött új területi egységeket.
4. Ábrázolja a II. Világháborúban résztvevő országokat.
5. Ábrázolja a legfontosabb háborús események útvonalát és csomópontjait.
6. Ábrázolja a II. Világháború után létrejött új területi egységeket.

Módszertani javaslatok: Az első világháború 1914-től 1918-ig tartott. Az összesen több mint 15 millió ember halálát okozó, négy éven át tartó öldöklő küzdelem a korabeli gyarmat- és érdekeltségrendszer újrafelosztásáért indult. Bár valamennyi részt vevő nemzet meg volt győződve arról, hogy gyors offenzívával legyőzheti ellenfeleit, s fél év alatt véget érhetnek a hadmozdulatok, a háború végül négyéves véres küzdelemmé terebélyesedett. Az Osztrák–Magyar Monarchia szétesett a háború végére, valamint a német területszerzés illúziója is szertefoszlott. A háborút lezáró békerendszer igazságtalanságai a második világháborúkitöréséhez vezettek. A második világháború az emberiség történetének legnagyobb és legtöbb halálos áldozattal járó fegyveres konfliktusa volt.

A munka elvégzéséhez, középiskolai történelem atlaszra és vaktérképekre van szükség.

A gyakorlati foglalkozás módja szóbeli felelet, írásbeli, vagy teszt formájában.

Téma. 9 Változások a politikai térképen a 20. század második felében (2 óra)

Kérdések:

1. A Föld politikai térképe a II. világháború után
2. A Szovjetunió felbomlása, európa politikai térképének átépülése
3. Jugoszlávia széthullása
4. Ázsia, Amerika és Afrika a 20. század második felében

Feladatok:

1. Tüntesse fel Európa országait a „rendszerváltás” előtt.
2. Tüntesse fel Európa országait a „rendszerváltás” után.
3. Ismertesse a világ jelenlegi politikai térképen szereplő legnagyobb országokat és fővárosaikat:

Európa országai és fővárosai:

1. Észak-Európa: Norvégia – Oslo, Svédország – Stockholm, Finnország – Helsinki, Dánia – Koppenhága, Izland – Reykjavík;

2. Nyugat-Európa: Nagy-Britannia vagy Egyesült Királyság, United Kingdom (UK) – London, Írország – Dublin, Franciaország – Párizs Benelux-államok:

Belgium – Brüsszel, Hollandia – Amszterdam / Hága, Luxemburg – Luxembourg;

3. Dél-Európa: Portugália – Lisszabon, Spanyolország – Madrid, Olaszország – Róma, Szlovénia – Ljubljana, Horvátország – Zágráb, Szerbia – Belgrád, Montenegró vagy Crna Gora – Podgorica, Bosznia-Hercegovina – Szarajevó, Macedónia – Skopje, Kosovo – Pristina, Albánia – Tirana, Bulgária – Szófia, Görögország – Athén;

4. Kelet-Európa: Észtország – Tallinn, Lettország – Riga, Litvánia – Vilnius, Románia – Bukarest, Moldova – Kisinyov, Oroszország – Moszkva, Ukrajna – Kijev, Belorusszia (Fehér-Oroszország) – Minszk;

5. Közép-Európa: Németország – Berlin, Svájc – Bern, Ausztria – Bécs, Csehország – Prága, Lengyelország – Varsó, Szlovákia – Pozsony, Magyarország – Budapest;

6. Törpeállamok: Ciprus – Nicosia, Málta – La Valetta, Monaco – Monaco, San Marino – San Marino, Andorra – Andorra la Vella, Liechtenstein – Vaduz, Vatikán – Vatikánváros;

Ázsia országai és fővárosai:

1. Délnyugat-Ázsia: az arab félsziget államai: Szaúd-Arábia – Rijád, Jemen – Szanaa, Omán – Maszkat, Egyesült Arab Emírségek - Abu-Dzabi, Katar – Doha, Bahrein - El-Manama, Kuvait – Kuvaitváros; a termékeny félhold államai: Irak – Bagdad, Szíria – Damaszkusz, Libanon – Bejrút, Jordánia – Amman, Izrael – Jeruzsálem. Törökország – Ankara, Azerbajdzsán – Baku, Örményország – Jereván, Grúzia – Tbiliszi, Irán – Teherán, Afganisztán – Kabul;

2. Közép-Ázsia: Kazahsztán – Asztana, Üzbegisztán – Taskent, Türkmenisztán – Asgabat, Kirgizisztán – Biskek, Tádzsikisztán – Dusanbe;

3. Dél-Ázsia: India – Újdelhi, Pakisztán – Islambad, Banglades – Dakka (Dhaka), Sri Lanka – Kotte, Colombo (kereskedelmi), Nepál – Katmandu, Bhután – Thimbu, Maldív-szigetek – Malé;

4. Belső- és Kelet-Ázsia: Kína – Peking, Tajvan – Tajpej, Mongólia – Ulánbátor, Koreai N.D.K – Phenjan, Koreai Köztársaság – Szöul, Japán – Tokió;

5. Délkelet-Ázsia: Mianmar (Burma) - Najppidó (új), Rangoon (rég), Thaiföld – Bangkok, Vietnam – Hanoi, Laosz – Vientian (Viangchan), Kambodzsa – Phnompen (Phnum Pénh), Malajzia - Kuala Lumpur, Szingapúr – Szingapúr, Indonézia – Jakarta, Kelet Timor – Dili, Brunei - Bandar Seri Begawan, Fülöp-szigetek – Manila;

Észak- és Dél-Amerika országai és fővárosai:

Észak-Amerika

Ország	Főváros
Amerikai Egyesült Államok	Washington
Antigua és Barbuda	St. John's
Bahama-szigetek	Nassau
Barbados	Bridgetown
Belize	Belmopan
Costa Rica	San José
Dominikai Közösség	Roseau
Dominikai Köztársaság	Santo Domingo
Salvador	San Salvador
Grenada	St. George's
Guatemala	Guatemala City
Haiti	Port-au-Prince

Dél-Amerika

Ország	Főváros
Argentína	Buenos Aires
Bolívia	La Paz
Brazília	Brazíliaváros
Chile	Santiago de Chile
Ecuador	Quito
Guyana	Georgetown
Kolumbia	Bogotá
Paraguay	Asunción
Peru	Lima
Suriname	Paramaribo
Uruguay	Montevideo

Honduras	Tegucigalpa
Jamaica	Kingston
Kanada	Ottawa
Kuba	Havanna
Mexikó	Mexikóváros
Nicaragua	Managua
Panama	Panamaváros
Saint Kitts és Nevis	Basseterre
Saint Lucia	Castries
Saint Vincent	Kingstown
Trinidad és Tobago	Port of Spain

Venezuela	Caracas
-----------	---------

Afrika országai és fővárosai: Marokkó- Rabat, Algéria – Algír, Tunézia – Tunisz, Líbia- Tripoli, Egyiptom- Kairó, Nyugat –Szahara - El-Aaiun (El-Ajun), Mali- Bamako, Niger- Niamey, Csád- N Djamena, Mauritánia - Nuaksut (Nouakchott), Szudán- Kartum, Dél Szudán -Juba (Dzsuba), Eritrea- Aszmara, Etiópia - Addisz-Abeba, Szomália- Mogadishu (Moqdisho), Dzsibuti- Dzsibuti (Djibouti), Közép-Afrikai-Köztársaság- Bangui, Kamerun- Yaounde, Nigéria- Abuja, Burkina Faso- Ouagadougou, Ghána- Accra, Togo- Lomé, Elefántcsontpart- Yamoussoukro, Libéria – Monrovia, Guinea – Conakry, Szenegál – Dakar, Gabon – Libreville, Kongó – Brazzaville, Kongói Demokratikus Köztársaság – Kinshasa, Uganda – Kampala, Kenya – Nairobi, Tanzánia – Dodoma, Angola – Luanda, Zambia – Lusaka, Mozambik – Maputo, Zimbabwe – Harare, Namíbia – Windhoek, Botswana – Gaborone, Dél-Afrikai-Köztársaság – Pretoria, Madagaszkár – Antananarivo, Seychelle-szigetek – Victoria;

Ausztrália országai és városai: Ausztrália - Canberra, Új-Zéland-Wellington, Pápua Új-Guinea Port Moresby.

Módszertani javaslatok: Az 1980-as évek végén az egyik szuperhatalom felbomlása meglehetősen furcsa ötletnek tűnt. Egyes amerikai írók valószínűbbnek tartották az Amerikai Egyesült Államok szétesését, mint a Szovjetunió felbomlását. A társadalmi, gazdasági folyamatok azonban mégis a Szovjetunió felbomlásához vezettek. A Szovjetunió felbomlása után Csehszlovákia, és Jugoszlávia is szétesett tagköztársaságaira. A Szovjetunió felbomlása után a béketábor országainak nagy része (Magyarország, Csehország, Szlovákia, Lengyelország, Románia, Bulgária, a

volt jugoszláv tagköztársaságok) Az Európai Unió (akkori nevén: Európai Gazdasági Közösség) érdekkörébe kerültek.

A Szovjetunió keleti iszlám többségű köztársaságai egyre inkább Irán befolyása alá kerülnek.

A korábbi kétpólusú világrend helyét átvette az egypólusú, ahol az Amerikai Egyesült Államok az egyetlen szuperhatalom.

A munka elvégzéséhez, középiskolai történelem atlaszra és vaktérképekre van szükség.

A gyakorlati foglalkozás módja szóbeli felelet és teszt formájában történik.

TÉMÁK EGYÉNI ÉS ÖNÁLLÓ FELDOLGOZÁSRA

1. A történeti földrajz forrásai.
2. A történeti földrajz fejlődésének főbb állomásai.
3. A történeti földrajz nyelvészeti forrásai.
4. A történeti természeti földrajz szerepe a történelmi kutatásokban.
5. A történeti gazdasági földrajz szerepe a történelmi kutatásokban.
6. A történeti politikai földrajz szerepe a történelmi kutatásokban.
7. A történeti népességföldrajz szerepe a történelmi kutatásokban.
8. A kulturföldrajz szerepe a történelmi kutatásokban.
9. A történeti földrajz régészeti forrásai.
10. A történeti földrajz írásos forrásai.
11. A történeti földrajz néprajzi forrásai.
12. A névrajz mint a történeti földrajz megismerésének forrása.
13. A történelmi térképek és atlaszok kialakulása.
14. A névhasználattal kapcsolatos fogalmak.
15. A földrajzi nevek helyesírása.
16. Történeti helységnévtárak, helységnév-szótárak.
17. Természetföldrajzi tájbeosztások.
18. Történeti-földrajzi és néprajzi tájnevek forrásai.
19. Településnevek.
20. A történelmi térképek típusai, jelentősége és szerepe a történelmi kutatásokban.
21. A természet-földrajzi környezet és hatása a társadalom fejlődésére.
22. A geopolitika.
23. A geopolitikai tanok megjelenése.
24. A népességföldrajz alapfogalmai.
25. A településföldrajz fogalma, tárgya és feladatai.
26. A települések típusai.
27. Az emberföldrajz önálló kérdése.
28. A nagyraszok.
29. Földrajzi determinizmus.
30. Rasszizmus.
31. Rasszizmus elméletek.

A TANTÁRGY ELSAJÁTÍTÁSÁT SEGÍTŐ DIDAKTIKAI ANYAG

Fontosabb dátumok

Ókor

Ókori kelet

- i.e. 3700-3300** – Tell Halaf-i kultúra. Falvak és városok kialakulása.
- i.e. 3300-3100** – El Obeid-i kultúra.
- i.e. 3100-2900** – Uruki kultúra: nagy építkezések kezdete, kezdetleges képírás megjelenése.
- i.e. 2900-2600** – Dzsemdet-naszri kultúra.
- i.e. 2500-2370** – Lagasi dinasztia fénykora.
- i.e. 1894-1595** – az ó-babiloni királyság virágkora.
- i.e. 3000- 612** – Asszíria független állam korszaka.
- i.e. 612-539** - Az Újbabiloni Birodalom létezése.

Egyiptom

- i.e. 3700-3400** – Badari kultúra Felső-Egyiptomban.
- i.e. 3400 -3100** – Amrat kultúra.
- i.e. 3100 -2800** – Gerzeh-kultúra.
- i.e. 2900 -2400** – Óbirodalom ideje.
- i.e. 2000 -1700** – Középbirodalom ideje.
- i.e. 1850-1085** – Újbirodalom ideje.
- i.e. 665 – 525** – szaiszi korszak, az utolsó egyiptomi fellendülés utolsó időszaka.

Palesztina

- i.e. 3000** – nagy virágzó városok: Lachis, Gezer, Béth-Seán, Gaza, Megiddó.
- i.e. 1010-971** – a júdai királyság megalakítása Herbon központtal.
- i.e. 932-722** – Izraeli királyság létezésének ideje.
- i.e. 926-586** – Júdai királyság ideje a Dávid-dinasztia királyaival.

India

- i.e. 3000** – kezdetleges városok kialakulása, nagy templomok ideje.
- i.e. 2000** – Indoeurópai törzsek terjedése Pendzsab és a Gangesz felső folyásának területén.
- i.e. 600** – két nagy állam kialakulása: Magádhá és Kósala.
- i.e. 327** – Nagy Sándor hadseregei India területén.
- i.e. 272-232** – ókori indiai birodalom virágkora.
- i.e. 600** – a buddhizmus kialakulása.

Kína

- i.e. 1550-1050** – Sang-Jin állam kora.
- i.e. 1122** – Csou állam megalapítása.
- i.e. 1200-800** – Csou állam kora.

- i.e. 800-300** – önálló kis fejedelemségek ideje
- i.e. 140-87** – Kelet-Turkesztán, Korea, Indokína elfoglalása.
- i.e. 209-i.sz. 250** – Han dinasztia ideje.

Görögország

- i.e. 900** – befejeződik a görög törzsek vándorlása a mai Görögország területén (ión, akháj-aiol, dór törzsek).
- i.e. 776** – első olimpiai játékok időpontja.
- i.e. 740-630** – a spártai állam megalakulása és megerősödése.
- i.e. 950 k.** – Attika egyesítése.
- i.e. 600-400** – Görög-perzsa háborúk.
- i.e. 443-429** – Periklész kora.
- i.e. 431-404** – peloponneszoszi háború.
- i.e. 430-337** – a városállamok hanyatlása.
- i.e. 336-301** – Nagy Sándor monarchiája.

Róma

- i.e. 600-300k.** – a korai köztársaság ideje.
- i.e. 300** – Róma – arisztokratikus köztársaság.
- i.e. 264-241** – az első római-pun háború.
- i.e. 218-202** – a második pun háború.
- i.e. 149-146** – harmadik pun háború.
- i.e. 154-133** – Hispániai háború.
- i.e. 88-30** – polgárháborúk kora (első nagy válság korszaka).
- i.e. 27-i.sz. 284** – A principatus ideje, a Római Császárság első uralmi berendezkedése.
- 284-476** – A dominatus a principátust felváltó uralkodói rendszer a Római Birodalomban és a hanyatlás ideje.

Középkor

- 375-553** – új barbár államok születése Európában.
- 375-376** – a hunok bevonulása Európába.
- 409** – germánok betörése és letelepedése Hispániába.
- 428-843** – a Frank Birodalom létezése.
- 900-1100** – Franciaország kialakulása.
- 500** – angolszászok bevonulása Britanniába.
- 865-933** – Norvég Királyság kialakulása.
- 501-711** – Nyugati gót királyság kialakulása és fejlődése.
- 395-1453** – Keletrómai Birodalom létezése.
- 862-1240** – A Kijevi Rusz létezésének ideje.

- 1096-1099** – Első keresztes hadjárat.
1147-1149 – Második keresztes hadjárat.
1189-1192 – Harmadik keresztes hadjárat.
1202-1204 – Negyedik keresztes hadjárat.
1215 – A Magna Charta Libertatum - A Szabadságjogok Nagy Okmányának kiadása.
1347 – kikiáltják Rómában a köztársaságot.
1100-1400 – jelentős városállamok Itáliában: Genova, Velence, Firenze, Verona, Milano.
1338–1453 – Százéves háború.
1299-1923 – Oszmán Birodalom fennállása.
1206-1368 – Mongol Birodalom fennállása.
1206-1526 – Delhi Szultanátus fennállása.
1526-1540, 1555-1862 – Mogul Birodalom fennállása.

Újkor

- 1492. október 12.** – Kolumbusz Kristóf partra szállt Guanahani szigetén, Közép-Amerikában.
1497-1498 – Vasco da Gama eljut Indiába.
1494. június 7 – A tordesillasi szerződés, amely Spanyolország és Portugália között osztotta fel az Európán kívüli újonnan felfedezett területeket.
1519-1522 – Magellán Ferdinánd expedíciója, a Föld első körülhajózása.
1493-1519 – Németország fejedelemségekre bomlik.
15.század kezdete – Reformáció megszületése, a református egyház megalapítása.
1603–1867 – Tokugava sógunátus időszaka, Japán elszigetelése a külvilágtól.
1648-1789 – francia befolyás az európai nemzetközi helyzetben.
1648 – Hollandia hatalma tetőpontján.
1618 – 1648 – a harmincéves háború.
1648. október 24. – Vesztfáliai béke.
1776. július 4. – Az Egyesült Államok függetlenségi nyilatkozatának elfogadása.
1789 – Francia forradalom.
1799-1815 – Napóleoni háborúk.
1810-1822 – Brazília függetlenségi harca Portugália ellen.
1822 – Latin-Amerika spanyol gyarmataiból 18 független állam alakult.
1815. június 18. – Waterlooi csata.
1877-1878 – Orosz-török háború.
1878 – Berlini kongresszus.
1894-1895 – Japán-kínai háború.
1914-1918 – Az első Világháború.
1919 – Párizs környéki békeszerződések.

- 1917 – Októberi orosz forradalom.
 1939-1945 – Második világháború.
 1947. február 10. – Párizsi békeszerződés aláírása.
 1947 – Truman-doktrína.
 1922- 1991 – A Szovjetunió fennállása.

A történelem legnagyobb birodalmai

Birodalom neve	Birodalom fennállásának időszaka
Brit Birodalom	1583–1997
Mongol Birodalom	1206–1368
Orosz Birodalom	1721–1917
Szovjetunió	1945-1991
Spanyol Birodalom	1492–1898
Oroszország	1991-
Kína (Csing-dinasztia)	1616–1912
Francia gyarmati birodalom	1534–1980
Portugál Gyarmati Birodalom	1415-2002
Óperzsa Birodalom	I. e. 550-I. e. 330
Nagy Japán Birodalom	1868-1947
Római Birodalom i. e. 27-476(Nyugatrómai Birodalom) 395-1453(Bizánci Birodalom)	-
Harmadik Birodalom	1939-1945
Han dinasztia	i. e. 206-220
Ming-dinasztia	
Türk Birodalom	552-603
Makedón Birodalom	i. e. VII. század - i. e. 168
Oszmán Birodalom	1299-1923
Hun birodalom	370-469
Mogul Birodalom	1526-1857
Bizánci Birodalom	395-1453
Olasz Gyarmati Birodalom	1889-1943
Holland Gyarmati Birodalom	17. század-20. század
India	-
Kijevi Rusz	862-1240
Moszkvai Nagyhercegség	1283-1547
Nyugatrómai Birodalom	285-476
Inka Birodalom	1438-1533
Asszír Birodalom	i. e. 3. évezred - i. e. 612
Frank Birodalom	768-811

Lengyel–Litván Unió	1569-1795
Ókori Egyiptom(a XVIII. dinasztia idején)	i. e. 1550–1292
Német-római Birodalom	962-1806
Osztrák–Magyar Monarchia	1867-1918
Nyugati Gót Birodalom	418-711
Piast-dinasztia	960-1370
Karthágó	i. e. 814 - i. e. 146
Ó-Asszír Birodalom	i. e. 3 évezred-i. e. 612

Egyes egykori történelmi államok Európa területén

Bizánci Birodalom (Keletrómai Birodalom) - a Római Birodalom keleti területein létrejött, a középkor folyamán egészen 1453-ig létezett, elgörögösödő, keresztény maradványország, Konstantinápoly központtal.

Csehszlovákia - 1918. okt. 28.-1939. márc. 14. és 1945. máj. 9.-1992. dec. 31 között létező - egykori köztársaság Közép-Európában.

Frank Birodalom - történelmi állam, ami az V. században jött létre Gallia északi részén.

Havasalföld - a 9–14. század között már létező több kis román államalakulat egyesítésével jött létre a 14. században.

Egyesítés előtti itáliai államok listája - Amalfi Köztársaság, Apulia és Calabria, Beneventói Hercegség, Capuai Hercegség, Ciszalpin Köztársaság, Ciszpadániai Köztársaság, Etruriai Királyság, Etruriai Köztársaság, Genovai Köztársaság, I. Mansone Amalfi hercege, Itáliai Királyság (1805–1814), Itáliai Köztársaság, Két Szicília Királysága, Lombard–Velencei Királyság, Luccai Hercegség, Milánói Hercegség, Nápolyi Hercegség, Nápolyi Királyság, Első Nápolyi Köztársaság, Pápai állam, Parthenopéi Köztársaság, Salernói Hercegség, Savoya–Carignano-ház, Seborga Hercegség (történelmi), Spoletoi Hercegség, Szárd Királyság, Szicíliai Királyság, Tarantói Hercegség, Tavolara Királyság, Toszkánai Nagyhercegség, Transzpadániai Köztársaság, Velencei Köztársaság.

Jugoszlávia – a Balkán-félsziget korábbi szövetségi állama, amelyben Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Montenegró, Bosznia és Macedónia vett részt.

Krími Tatár Kánság - egy hajdani állam, amely a Kaukázustól egészen a Dunáig terjedt, a mai Oroszország, Ukrajna és Románia területén. Központja a Krím-félszigeten volt.

Moldva – egyike Románia történelmi tartományainak.

Varsói Hercegség – egy I. Napóleon francia császár által 1807-ben Lengyelország területén kreált csatlós állam, amely 1815-ig Napóleon végső vereségéig állt fenn.

Poroszország – egy 1525 és 1934 között fennállt európai államalakulat volt, amely jelentősen befolyásolta a német és európai történelmet.

Német Demokratikus Köztársaság – szocialista állam volt, amely 1949 és 1990 között létezett Németország szovjet megszállási zónájában.

Szerbia és Montenegró – két korábbi jugoszláv tagköztársaság, Szerbia és Montenegró államszövetsége volt, amely 2003. február 4-én alakult, és 2006. május 21-én bomlott fel, amikor Montenegró lakossága népszavazás útján a függetlenség mellett döntött.

Ukrán Fejedelemség – egy rövid ideig, 1649-54 között hivatalosan fennállt történelmi állam Ukrajna területén.

Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság, röviden **Ukrán SZSZK** – a Szovjetunió tagállama volt 1922–1991 között.

Magyar Népköztársaság – Magyarország államneve volt 1949. augusztus 20. és 1989. október 23. között. Főbb jellemzői voltak: az egypártrendszer, a szocialista típusú tervek gazdaság és a rendészeti szervek kezében összpontosuló viszonylagosan nagy hatalom.

Szlovák Tanácsköztársaság – 1919. június 16-ától júliusig fennállt, Eperjesen létrehozott tiszavirág életű tanácsköztársaság, melynek ideiglenes székhelye is itt volt. Belső támogatói Szlovákiában szinte egyáltalán nem voltak, idővel fennállása teljesen a Magyar Vörös Hadsereg és magyar tanácskormány támogatásától függött.

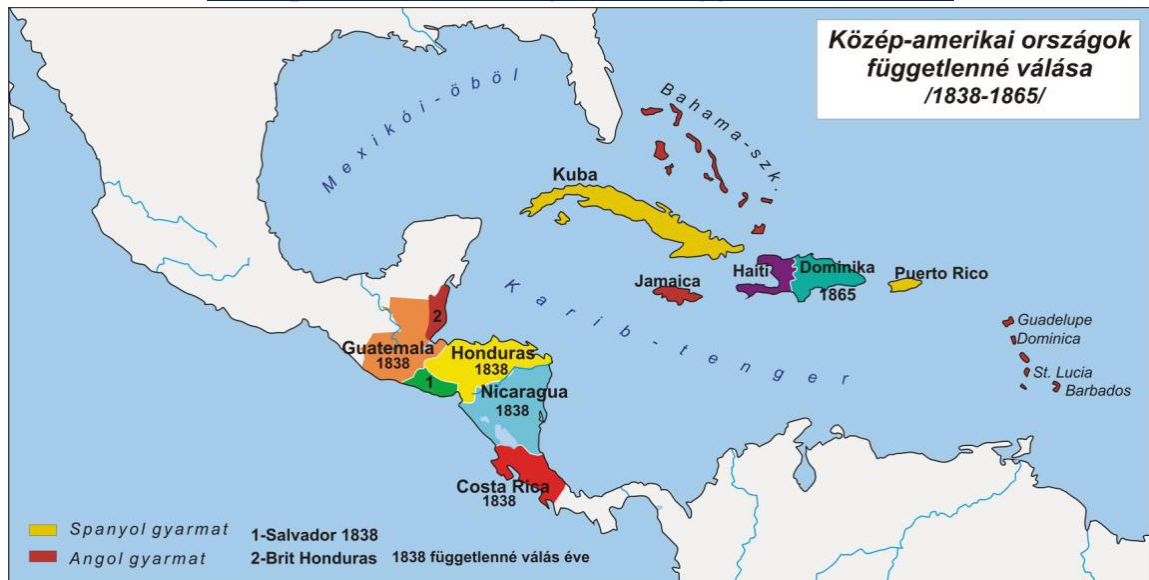
A függetlenség megszerzése a gyarmati területeken (Ázsia)

Ország	Időpont	Anyország
India	1947	Nagy-Britannia
Indonézia	1945	Hollandia
Vietnam	1945	Franciaország
Kambodzsa	1949	Franciaország
Laosz	1949	Franciaország
Burma	1948	Nagy-Britannia
Ceylon	1948	Nagy-Britannia
Korea	1948	Japán

A függetlenség megszerzése a gyarmati területeken (Afrika)

Ország	Időpont	Anyrország
Líbia	1951	Olaszország
Szudán	1956	Nagy-Britannia
Marokkó	1956	Franciaország
Tunézia	1956	Franciaország

Közép-Amerika országainak függetlenné válása

Dél-Amerika országainak függetlenné válása

Az afrikai gyarmatok függetlenné válása a XX. században

Afrika országainak függetlenné válása

**A NÉVANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES POLITIKAI
TÉRKÉPEK:**

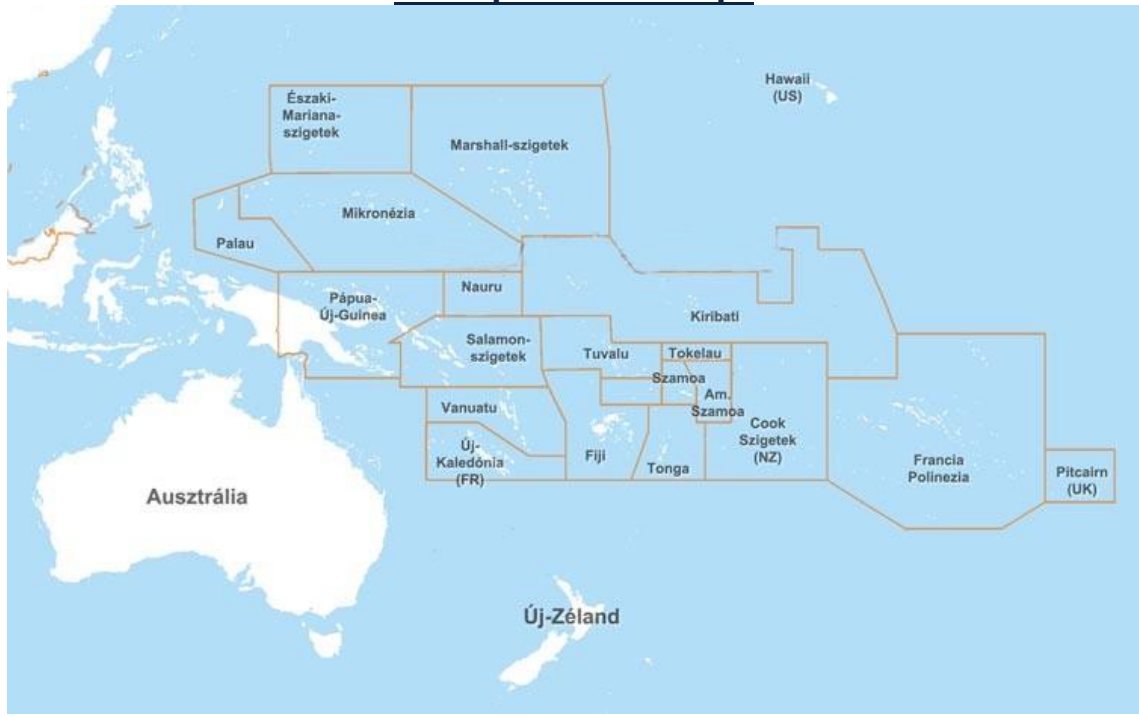
Európa politikai térképe

Afrika politikai térképe

Ázsia politikai térképe

Ausztrália politikai térképe

Észak-Amerika politikai térképe

Dél-Amerika politikai térképe

FONTOSABB FOGALMAK

agglomeráció – településeggyüttes vagy várostömörülés, általában több város összenövéséből alakulnak ki.

alulnépesedés – ha a népességszám, ill. a népsűrűség egy területen olyan alacsony, hogy a népesség nem képes kiaknázni, kihasználni a terület adottságait.

apartheid – faji megkülönböztetésen alapuló rendszer, melyben a fehér kisebbség elnyomta a néger többséget (DAK).

asszimiláció – a befogadó népességhez való teljes alkalmazkodás, beolvadás, a befogadó népesség identitásának átvételével.

atlaszkartográfia – a kartográfia részterülete, amely atlaszok feldolgozásával és előállításával foglalkozik.

báróság – a megye szintje alatti korábbi (középkori eredetű) közigazgatási egység bizonyos államokban, például Angliában és Írországban.

centrum – fejlett, gazdag, vezető ország vagy térség: USA, Kína, Japán, Európai-Unió.

csillagháborús terv – a stratégiai védelmi kezdeményezés Ronald Reagan amerikai elnök kezdeményezésére indult el 1983. március 23-án. Célja földi és űrbéli telepítésű fegyverek használata volt stratégiai atomfegyvereket hordozó ballisztikus rakéták ellen.

demográfia három ága – a népesedésstatisztika, amely a népesség jellemzőit írja le; a népesedéselmélet, amely az okokat és a következményeket vizsgálja; ill. a népesedéspolitika, amely a népesedéselmélet gyakorlati megvalósításával foglalkozik.

deportálás – politikai okokból meghatározott helyre (táborokba, ideiglenes szálláshelyre) való költöztetése népcsoportoknak.

dezurbanizáció – az urbanizáció ellentéte, az emberek a városokból kiköltöznek a város környéki falvakba.

ellenpólus elmélet – adott főváros túlzottan nagy, ezért vidéki városok fejlesztésével próbálják annak túlzott növekedését mérsékelni (Fro.-Párizs, Mo.-Budapest).

energiahordozó – energiatartalmú ásványkincs vagy természeti jelenség (megújuló v. nem megújuló).

erőforrás – olyan kedvező természeti (ásványkincs) vagy társalmi tényező (tőke), melyet a gazdasági élet különféle ágazatai használhatnak.

etnikai és vallási konfliktus – különböző népcsoportok, vallási csoportok ellenséges módon viszonyulnak egymáshoz.

falu – kisebb méretű, elsősorban mezőgazdasági jellegű csoportos központi szerepkör nélküli település.

foglalkozási átrétegződés – az emberek a falvakból a városokba költöznek és a mezőgazdaság helyett az iparban és a szolgáltatásokban helyezkednek el.

globális probléma – az egész Földre kiterjedő negatív jelenség pl. környezetszennyezés, szegénység stb.

gyarmat – valamely állam fennhatósága alatt álló terület. A gyarmat közigazgatásának legfelsőbb szintjét a gyarmatosító ország ellenőrzi, és nincs saját nemzetközi képviselője.

háború – országok népcsoportok közötti fegyveres konfliktus, mely jelentős emberi és anyagi áldozattal jár együtt.

hegemónia – hatalmi fölény; egy vezető elit vagy hatalom (állam) saját érdekének rákényszerítése egy gyengébb közösségre vagy államra.

hidegháború – a Szovjetunió és az USA politikai-hatalmi és gazdasági harca 1947 és 1989 között, amely fegyverkezési versennyel járt együtt.

integráció – országok, cégek közötti együttműködés.

ipar – a gazdasági élet egyik alapága kitermeli és feldolgozza a természet nyersanyagait. Energiát, alapanyagot termelő eszközöket és fogyasztási cikkeket

állít elő, ágazatai: pl. bányászat, kohászat, gépgyártás, vegyipar, elektronikai ipar stb.

jelkulcs – megmagyarázott (térkép)jelek összessége, amelyek egy szelvényezett térképmű előállítására mintául szolgálnak.

kasztrendszer – alá- és fölérendeltségi viszonyok konzerválása születési előjogok alapján (India).

keveréknépek – a nagyraszok keveredéséből kialakult embertípusok (Latin-Amerika). mesztic=indián+fehér, mulatt=néger+fehér, zambó=indián+néger.

kiűzés – egész népcsoportok eltávolítása egy területről, de az új lakóhely befolyásolása nélkül.

körzet – a Német-római Birodalom először 1500-ban létrehozott alapegysége volt, amelyben több államot vontak össze a közös védekezés és a birodalmi adószedés megszervezése céljából. a körzet egyben a Birodalmi Gyűlés (Reichstag) alapegysége is volt.

migráció – a népesség vándorlása.

mobilitás – az egyén pozícióváltása egy rendszer meghatározott egységei között. Beszélünk társadalmi és területi mobilitásról a területi (földrajzi) mobilitáson belül vándorlást (migrációt) és cirkulációt különböztetünk meg.

nagyraszok – emberfajták: europid, mongolid, negrid, ausztrolid, teljesen egyenértékűek.

népességföldrajz (demográfia) tárgya – a népesség jellemzőinek időbeli és térbeli változásait ill. az előidéző okokat, a következményeket kutatja, valamint a befolyásolásának lehetőségeit is vizsgálja.

népesség-robbanás – a Föld népességének nagymértékű növekedése.

népmozgalom – a népesség számának változását kíséri figyelemmel, közvetlen befolyásoló elemei: születések és halálozások száma, valamint a vándorlás; közvetve befolyásolja a házasságkötés és válás.

népsűrűség – egy négyzetkilométerre eső lélekszám.

optimális népesség – egy adott területen azt a népességszámot jelenti, amelynél a legmagasabb életszínvonal és jólét érhető el.

ország – országhatárokkal rendelkező önálló (szuverén) földrajzi egység.

paleolitikum – őskőkor, az emberiség korai története az eszközkészítés kezdetétől a földművelés és a megtelepedett életforma elterjedéséig. E korszak vége kb. a Kr. e. 10-8. évezredre tehető, amikor egy átmeneti periódus után felváltja aneolitikum, az eleje bizonytalanabb: az első emberfaj, aki biztosan készített eszközöket, a homo habilis volt, ő mintegy 2,5 millió évvel ezelőtt bukkant fel, bár az adatok e téren igen gyorsan változnak.

periféria – szegény, fejletlen, ország vagy térség. pl.: India, Afrika országai, Brazília.

polisz – ókori görög város vagy városállam.

politikai földrajz – a politikai jelenségek földrajzi elemzését végző tudomány, a társadalomföldrajz része. Egyebek között az államhatárok és az államok új területének változását, az országok politikai és közigazgatási beosztását, nemzetközi szervezetek és ezek egymáshoz való viszonyát, valamint a különböző társadalmi csoportok politikai aktivitását vizsgálja.

provincia – a Római Birodalom legnagyobb Itálián kívüli területi és adminisztrációs egysége volt egészen atetrarchia (i. sz. 296) idejéig, amikor a császárok még nagyobb adminisztratív egységeket is alkalmazni kezdtek. Provincia alatt tehát az Itálián kívül eső területeket értjük. Ezek a tartományok alárendeltek Rómának, lakói adót fizetnek az államnak.

rablógazdálkodás – átgondolatlan, csak a rövidtávú anyagi érdekeket szem előtt tartó gazdálkodás, mely jelentős környezeti kárral jár. pl.: tarvágás.

rasszizmus – fajgyűlölet.

rendszer váltás – 1990-ben a szocialista társadalmi-gazdasági viszonyokból átmenet a tőkés viszonyokba (csendes forradalom).

szék – a magyar közigazgatás egyik alapvető területi egysége volt az 1876-os megyerendezésig a Magyar Királyság önrendelkezéssel bíró népcsoportjainál: a székelyeknél, szászoknál, kunoknál, jászoknál és a szepesi gömörőröknél.

szudétavidék – néven nevezték Csehország azon határvidékeit, ahol a német lakosság volt többségben.

társadalom – adott helyen élő embercsoport, mely a létfenntartása érdekében szerveződik.

település – adott embercsoport lakó-, munka- és rekreációs (pihenés, szórakozás) helyének térbeli egysége.

térképészet – térképek és térképszerű ábrázolások közvetlen megfigyelésekből és/vagy forrásokból való előállításának tudománya, technikája és művészete a (térkép)tervezés, a tartalom-összeállítás, a tisztázati fólia vagy film elkészítése és a térkép-sokszorosítás munkafázisaiban; ide tartozik a térképfelhasználás ismerete is.

természetes szaporodás – az élveszületések számából kivonjuk a halálozások számát (értéke lehet + vagy -).

túlnépesedés – ha a népesség száma a területen rendelkezésre álló és potenciálisan kiaknázható természeti erőforrások szintjét meghaladja.

urbanizáció – az emberi települések kialakulása (és fejlődése), sűrűsödése és növekedése.

vándorlás – valamely személynek olyan területi mozgása, amely lakóhely változással jár.

vándorlás elemei – vándorlók, elvándorlás helye, odavándorlás helye, ezeket elválasztó határok, ill. a közöttük lévő földrajzi távolság. Ha több határ is van az oda és elvándorló helyek között, akkor: tranzitterületek iktatódnak be a vándorlásba.

vármegye – területi-közigazgatási egység Magyarországon. A vármegyei szervezetet I. István hozta létre, aki az elkobzott nemzeti birtokok egy részén a királyi udvar ellátását szolgáló szervezet, a másik részén az ispán hatalma alá tartozó várispánságokat létesített.

város – nagyobb méretű, központi szerepkörrel rendelkező, ipari, szolgáltatási közigazgatási funkciókat ellátó csoportos településtípus.

világgazdaság – a gazdasági kapcsolatok olyan világméretű rendszere, amelyben a nemzetközi munkamegosztás alapján sokoldalúan kapcsolódnak össze mind a nemzetgazdaságok makro-, mind az egyének és a transznacionális vállalatok mikroszinten.

világmodell - a világ társadalmi-gazdasági folyamatait bemutató és a jövőre vonatkozó modellek.

TESZTKÉRDÉSEK

Melyik állítás igaz a Monarchiára?

- a. közös parlament közösen hoz döntéseket
- b. 100-100 fős delegációk intézik az ügyeket
- c. csak a hadügy, a külügy és az erre fordítandó pénzügy közös
- d. pontosan 75 évig állt fenn

Melyik országtól szerezte meg Louisianát az USA?

- a. Franciaország
- b. Hollandia
- c. Spanyolország
- d. Anglia

Kik alapították az első állandó települést Észak-Amerikában?

- a. franciák
- b. spanyolok
- c. hollandok
- d. angolok

Melyik vallás nem többistenhívő?

- a. buddhizmus
- b. brahmanizmus
- c. iszlám

Ki volt az első orosz cár?

- a. Kalita Iván
- b. Dimitrij
- c. III. Iván
- d. IV. Iván

Ki emelte Oroszországot világhatalommá?

- a. III. Péter
- b. II. Katalin
- c. Pál
- d. Sándor

A monda szerint mikor alapították Rómát?

- a. Kr.e. 735

- b. Kr.e. 753
- c. Kr.e. 573

Hol található Marathon?

- a. Kréta
- b. Peloponnészosz
- c. Attika
- d. Iónia

Hol található Athén?

- a. Kréta
- b. Peloponnészosz
- c. Attika
- d. Iónia

Melyik város vezetett keresztesháborút 1204-ben?

- a. Velence
- b. Firenze
- c. Genova
- d. Siena

Hogyan nevezik egy állam hatalmi fölényét?

- a. domínium
- b. hegemonia
- c. szupremácia
- d. fait accompli

Melyik mai állam területén található Königsgrätz?

- a. Csehország
- b. Németország
- c. Szlovákia

Mikor vált Görögország függetlenné?

- a. 1829
- b. 1833
- c. 1855

Mit jelent a protektorátus szó?

- a. gyarmat

- b. független állam
- c. védnökség

Mikor indult az első kereszties hadjárat?

- a. 1095
- b. 1096
- c. 1147

Mikor volt a középkor legpusztítóbb pestisjárványa?

- a. 1358
- b. 1348
- c. 1328

Mikor történt a waterlooi csata?

- a. 1805
- b. 1812
- c. 1813
- d. 1815

Hol harcolt Napoleon a Koalícióval?

- a. höchstadti csata
- b. borogyinói csata
- c. lipcsei csata
- d. austerlitz csata

A vesztfáliai béke értelmében melyik országhoz csatolták Pomerániát?

- a. Lengyelországhoz
- b. Oroszországhoz
- c. Svédországhoz

Mikor volt a Bastille ostroma?

- a. 1789. július 14.
- b. 1792. augusztus 20.
- c. 1789. október 5.

Ki volt az Egyesült Államok első elnöke?

- a. Thomas Jefferson
- b. Abraham Lincoln
- c. George Washington

Ki hajózta először körbe a Földet?

- a. Magellán
- b. Vasco da Gama
- c. Pizarro

Ki osztotta fel a Római Birodalmat?

- a. Constantinus
- b. I Theodosius
- c. Arkadiosz
- d. Theodorich

Ki volt Gavriilo Princip?

- a. szerb matematikus, aki megfejtette a német kódokat
- b. Ferenc Ferdinánd trónörökös és feleségének gyilkosa
- c. horvát külügyminiszter
- d. szerb politikus

Melyik nép birodalma előzte meg közvetlenül a mongol uralmat?

- a. türk
- b. ujugur
- c. kirgiz
- d. tunguz

Ki hozta létre az Arany Horda birodalmát?

- a. Batu kán
- b. Hüleglü kán
- c. Kubilaj kán
- d. Ögödej kán

Melyik a mongol birodalom legendás fővárosa?

- a. Erdeni Dzü
- b. Karakorum
- c. Szamarkand
- d. Almalik

Mikor vesztette el Mongólia a függetlenségét?

- a. 1644
- b. 1681

- c. 1691
- d. 1701

Melyik három állam írta alá 1940. szeptember 27-én a háromhatalmi egyezményt?

- a. Japán, Szovjetunió, Németország
- b. Németország, Olaszország, Japán
- c. Franciaország, Nagy-Britannia, Egyesült Államok
- d. Németország, Olaszország, Szovjetunió

Az alábbiak közül melyik nem a nagy földrajzi felfedezések következménye?

- a. Árforradalom, agrárkonjunktúra
- b. Járványok, éhínségek Európában
- c. Kukorica, burgonya elterjedése

Mikor kezdődött a reformáció?

- a. 1517
- b. 1640
- c. 1555

Melyik béke zárta le a harmincéves háborút?

- a. 1621. nikolsburgi béke
- b. 1648. vesztfáliai béke
- c. 1645 linzi béke

Mely országok az ENSZ biztonsági tanácsának állandó tagjai?

- a. USA, Orosz., Fro., NBr., Kína
- b. USA, Orosz., NBr., Németo., Kína
- c. USA, Orosz., Japán, NBr., Fro.

Kinek a nevéhez köthető a hidegháború kezdetét jelentő 1947-es fordulat az amerikai politikában?

- a. Churchill
- b. Truman
- c. Kennedy

Ki volt a független india (1947) első miniszterelnöke?

- a. Mahátma Gandhi
- b. Nehru

- c. Tendzin Gyaco

Ki volt a szovjetunió főtitkára a kubai válság idején?

- a. Brezsnyev
- b. Sztálin
- c. Hruscsov

Melyik ország szakszervezeti vezetője majd elnöke volt Lech Walesa?

- a. Románia
- b. Lengyelország
- c. Csehszlovákia

Mi vetett véget 1999-ben a tízéves délszláv háborúnak?

- a. Horvátország függetlenedése
- b. NATO-beavatkozás
- c. Szerbia és Koszovó szövetsége

Melyiket nevezük harmadik világnak?

- a. Magas fejlettségi szintű országok
- b. Közepes fejlettségi szintű országok
- c. Alacsony fejlettségi szintű országok

Mi az oka a népességrobbanásnak a xx.század második felében?

- a. kevés háború volt
- b. az ipari forradalom vívmányai a fejlődő világban is elterjedtek (elsősorban egészségügyi és táplálkozási)
- c. a fejlődő országok polgárai vallási okokból nem élnek a születésszabályozással

A kínai forradalom következtében két Kína jött létre. Az egyik a Kínai Népköztársaság, a másik hol jött létre?

- a. Hong Kong
- b. Honshu
- c. Tajvan

Mikor osztotta fel az ENSZ 181. számú határozata Palesztinát?

- a. 1947
- b. 1945
- c. 1948

Párosítsa a következő korszakokat a megfelelő dátumokkal! (Római Birodalom)

1- Poliszok kora	i.e. 323-146
2- Mínoszi civilizáció	i.e. 187-5 század
3- A Római uralom kora	i.e. 2500-1450
4- Mükénei Görögország	i.e. 1200-800
5- Sötét kor	i.e. 1600-1100
6- Hellenisztikus Görögország	i.e. 800-400

Párosítsa a következő korszakokat a megfelelő dátumokkal! (Egyiptom)

1- Archaikus kor	i.e. 2060-1780
2- Óbirodalom kora	i.e. 1000-200
3- Hellenisztikus kor	i.e. 3000-2700
4- Újbirodalom kora	i.e. 1750-1000
5- A hanyatlás kora	i.e. 2700-2200
6- Középbirodalom kora	i.e. 1200-323
	i.e. 323-30

Bizánci birodalom történelmének korszakai (írja be a válaszokat a táblázatba!)

Időszak neve	Időintervallum	Időszak jellemzése
Eredet		
Görögösödés		
Aranykor		
Bukás		

VIZSGAKÉRDÉSEK

1. A történeti földrajz tárgya és forrásai
2. A történeti földrajz helye a geográfiában
3. A történeti földrajz feladata
4. A történeti földrajz irányai
5. Magyar történeti földrajz kialakulása és fejlődése
6. A történeti földrajz módszerei
7. A történeti földrajz fontosabb kutatási irányai
8. Az ember természet-átalakító tevékenységének történeti szakaszai
9. A történeti népességföldrajz alapkérdései
10. A természet alkotóelemeinek általános jellemzése
11. Domborzati, éghajlati, vízföldrajzi alapfogalmak
12. A történeti topográfia fogalma
13. A földrajzi helymeghatározás fejlődése
14. A földtörténeti megismerés alapjai és kezdetei
15. Az élet eredete
16. A gazdasági fejlődés történeti földrajzi megközelítése
17. A gazdasági fejlődés alapfogalmai és szakaszai
18. A település és településhálózat változásainak történeti földrajzi alapkérdései
19. A társadalom fejlődésének történeti földrajzi szemlélete
20. A vallások történeti földrajzi összefüggései
21. A fontosabb vallások kialakulása és térbeli terjedése
22. Az államok történeti földrajzi megközelítésben
23. A konfliktusok szerepe a történeti-földrajzi változásokban
24. A szövetségek és alkalmi összefogások
25. A történeti földrajz kialakulása és kapcsolata más történeti segédtudományokkal
26. A történeti földrajz forrásmunkái. Európa földrajzi fogalma a klasszikus antikvitásban.
27. A humanizmus korának forrásmunkái. Pomponius Mela, Klaudiosz Ptolemaiosz, *Descriptio Europae Orientalis*, Pietro Ranzano munkái.
28. A 16. század forrásmunkái. Abraham Ortelius, Zsámboki János, Lázár Deák, Wolfgang Lazius, Mercator, Waldseemüller munkái.
29. A történeti földrajz fejlődése a 18-19. sz.-ban. A 18. sz. német, francia kutatói.
30. Az ősi civilizáció fogalma
31. Ókori civilizációk: Mezopotámia és Egyiptom

32. Ókori civilizációk: India és Kína
33. Gazdaság, társadalom és térszerkezet az ókori Európában
34. Európa történeti földrajza a görög civilizáció idejében. Népeség és települések.
35. Európa történeti földrajza a görög civilizáció idejében. Mezőgazdaság, ipar, kereskedelem (i.e. V. sz.)
36. Az ókori civilizáció gazdasági eredményei és korlátai. Gazdasági ágak Hellásztól Rómáig.
37. Politikai földrajzi helyzet, a gazdasági élet jellemzői az ókor és a középkor fordulóján.
38. Európa történeti földrajza a római civilizáció idejében. A Római Birodalom politikai földrajza és népsége.
39. A Római Birodalom települései. Mezőgazdaság, ipar és kereskedelem a Római Birodalom idejében
40. Európa a II. sz.-tól a IX. sz.-ig. A Római Birodalom széthullása és a népvándorlás hatása Európa történeti földrajzára.
41. Gazdaság, társadalom és térszerkezet a középkori Európában
42. Európa a IX. Sz.-tól a IV. sz.-ig. Normann, magyar és arab hódítások a IX.-XIII. sz.-ban.
43. Európa a IX. sz.-tól a IV. sz. Politikai viszonyok és népeség. Városi fejlődés.
44. Mezőgazdaság, ipar, bányászat, kereskedelem.
45. Európa a XIV.sz. elején. Politikai, földrajzi térkép, népeség.
46. Európa a XIV.sz. elején Település és városi fejlődés.
47. Mezőgazdaság, ipar, közlekedés, kereskedelem a XIV.sz.-ban.
48. Népeség és városi fejlődés, közlekedés a késő középkorban.
49. Mezőgazdaság és ipar, kereskedelem a késő középkorban.
50. Európa világtörténeti felemelkedése a 15–18. században
51. A reneszánsz Európa történeti földrajza. Politikai térkép, népeség.
52. Mezőgazdaság, városi fejlődés a reneszánsz időszakában.
53. Európa politikai térképének alakulása az újkorban. Városfejlődés.
54. A modern nagyipar kialakulása, gazdasági–társadalmi következményei Európában.
55. Kereskedelem, mezőgazdaság a XVI. századi Európában.
56. Ipar, bányászat, közlekedés az ipari forradalom előtti Európában (XVI-XVIII. sz.).
57. Az ipari forradalom időszaka Európában (XVIII-XIX. sz.). Politikai-földrajzi változások.
58. Népesedés és városiasodás a XVIII-XIX. sz.-ban.

59. Mezőgazdaság és ipar a XVIII-XIX. sz.-ban.
60. Népeségrobbanás és mezőgazdaság a XIX. sz.-ban.
61. Mennyiségi és minőségi változások a fémiparban a XIX. sz. során. A közlekedés fejlődése.
62. Európa a XX. sz. elején a világgazdasági változások függvényében. Technikai, technológiai innovációk.
63. Változások Európa politikai térképén az első világháborút követően. Demográfiai változások, gazdasági válság.
64. A második világháború gazdaságpolitikai vetületei Európában.
65. A kétpólusú világ gazdasági, társadalmi és hatalmi küzdelme (1945–1960)
66. A hidegháború fogalma
67. A kétpólusú világ együttélése
68. Magyarország fejlődésének történeti földrajzi alapkérdései
69. Ukrajna fejlődésének történeti földrajzi alapkérdései

FORRÁS- ÉS SZAKIRODALOMJEGYZÉK

1. Ágoston G. – Oborni T. *A tizenhetedik század története.* – Magyar századok. Pannonica Kiadó, Budapest. 2000.
2. Almási T. *A tizenharmadik század története.* – Magyar századok. Pannonica Kiadó, Budapest. 2000.
3. Anderle Ádám: *Kuba története.* Akkord Kiadó. Budapest, 2004.
4. Anderle Ádám: *Latin Amerika története.* Pannonica Kiadó. Budapest, 1998.
5. Anderle Ádám: *Spanyolország története.* Gondolat Kiadó. Budapest, 1992.
6. Anderle Ádám: *Vihar a Sierrában.* Gondolat Kiadó. Budapest, 1981.
7. *Az Egyesült Államok története I.* Gondolat kiadó. Budapest, 1964.
8. Bácskai V. *Városok Magyarországon az iparosodás előtt.* Osiris Kiadó, Budapest. 2002.
9. Báldi Tamás. *A történeti földtan alapjai.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest_2003.
10. Barta J. ifj. *A tizennyolcadik század története.* – Magyar századok. Pannonica Kiadó, Budapest. 2000.
11. Beluszky P. – Győri R. *Magyar városhálózat a 20. század elején.* Dialog Campus Kiadó, Budapest–Pécs. 2005.
12. Beluszky P. (szerk.) *Magyarország történeti földrajza I–II.* Dialog Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005–2009.
13. Beluszky P. *Magyarország településföldrajza.* Dialog Campus Kiadó, Budapest–Pécs. 2003.
14. Benedek J. *A földrajz térszemléletének hullámai.* – Tér és Társadalom. 2002.
15. Berend T. Iván. *Válságos évtizedek. Közép- és Kelet Európa a két világháború között.* Gondolat Kiadó, Budapest 1982
16. Bertényi I. *A tizennegyedik század története.* – Magyar századok. Pannonica Kiadó, Budapest. 2000.
17. Birg, H. *A világ népessége.* Corvina Kiadó, Budapest. 2005.
18. Body Zs. – O. Kovacs J. (szerk.) *Bevezetés a társadalom-történetébe (hagyományok, irányzatok, módszerek).* Osiris Kiadó, Budapest. 341–370. o.
19. Butlin, R. A. – Dodgshon, R. A. (szerk.) *Európa történeti földrajza.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.
20. Conrad Totman. *Japán története.* Osiris Kiadó, Budapest, 2006
21. Engel P. – Kristó Gy. – Kubinyi A. *Magyarország története 1301–1526.* Osiris Kiadó, Budapest. 1998.
22. Eric Hobsbawm. *A szélsőségek kora. A rövid 20. század története.* Pannonica Kiadó, Budapest, 1998.

23. Frisnyák S. *Magyarország történeti földrajza*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1995.
24. Galántai József. *Az I. Világháború*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1988.
25. George Duby. *Franciaország története*. Osiris Kiadó, Budapest, 200.
26. Granasztói Gy. *A középkori Európa népesedése*. Osiris Kiado, Budapest. 2005.
27. Gyáni G. – Kövér Gy. *Magyarország társadalomtörténete*. Osiris Kiado, Budapest. 2003.
28. Hajdú Z. *Magyarország közigazgatási földrajza*. Dialog Campus Kiadó. Budapest–Pecs. 2005.
29. Hegyi Dolores – Kertész István. *Görög történelem. A kezdetektől k.e. 30-ig*. Osiris Kiadó. Budapest, 2006.
30. Horváth Gergely – Probáld Ferenc – Szabó Pál szerk. *Ázsia regionális földrajza*. Elte Eötvös Kiadó. Budapest, 2008.
31. J.D. Fage, William Tordoff: *Afrika története*. Osiris Kiadó. Budapest, 2004.
32. Kovács Péter-Kovács Vera. *A világ országai*. Topográf térképészeti Kft. Budapest, 2008.
33. Krausz Tamás. *Oroszország és a Szovjetunió*. Akadémia Kiadó, 1992.
34. Lynn V. Foster: *Mexikó története*. Pannonica Kiadó. Szekszárd, 1999.
35. Mark Mazower. *A Balkán*. Európa Kiadó. Budapest, 2004.
36. Michael Stürmer. *A Német Birodalom*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2005.
37. Nemes Nagy J. *Terek, helyek, régiók*. Akadémiai Kiado, Budapest. 2009.
38. Norman Davies. *Európa története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
39. Norman Davies. *Lengyelország története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
40. Polonyi Péter. *Kína története*. 2005.
41. Poór J. szerk. *A kora Újkor története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2009.
42. Pounds, Norman J. G. *Európa történeti földrajza*. Osiris Kiadó, Budapest. 2003.
43. Rácz L. *Magyarország környezettörténete az újkorig*. MTA TTI, Budapest. 2008.
44. Rétvári László. *Európa történeti földrajza és gazdaságtörténete*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 2010.
45. Salgó László: *A gyarmatosítás története Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában (1789-1918)* Tankönyvkiadó Budapest, 1971.
46. Samuel P. Huntington. *A civilizációk összeesése és a világrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó. Budapest, 2008.
47. Szabó József szerk. *Általános természetföldrajz I.-II*. Elte Eötvös Kiadó. Budapest, 2013.

48. Szalai tabor szerk. *A Föld és fejlődéstörténete*. Gondolat Kiadó. Budapest, 1975.
49. Teleki P. *A gazdasági élet földrajzi alapjai II*. Centrum Kiado, Budapest. 1936.
50. Timar L. (szerk.) *A brit gazdaság és társadalom a XVIII-XIX. században*. Válogatás a brit történeti földrajzi iskola írásaiból. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.
51. *Történelmi Világtlasz*, Cartographia Kiadó Budapest, 2001.
52. Tóth József szerk. *Általános társadalomföldrajz I.-II*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest – Pécs, 2002.
53. Wittman Tibor: *Latin-Amerika története*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1978.
54. Баландин Р. К. Бондарев Л Г. *Природа и цивилизация*. — М., 1988.
55. Белецкий А. *Лексикология и теория языкознания: Ономастика*. — К., 1972.
56. Блавацкий В.Д. *Античное общество и природная среда*. — М., 1976.
57. Воейков А.И. *Воздействие человека на природу*. — М., 1983.
58. Дробижев В. З., Кавальченко И. Д, Муравьев А.В. *Историческая география СССР. Учебное пособие*. — М., 1977.14
59. Дубина О.К. *Геополітичні долі України*. — К., 1992.
60. Жекулин В. С. *Историческая география. Предмет и методы*. —Л., 1982.
61. Жекулин В.С. *География и общество*. — М., 1987.
62. Золотко А.К. *Малая энциклопедия городов*. — Харьков, 2000.
63. Курас І. *Етнополітологія: перші кроки становлення*. — К., 2004.
64. Ламберг-Карловски К., Дж. Саблов. *Древние цивилизации Ближнего Востока и Мезоамерики*. — М., 1992.
65. Мадіссон В., Шахов В. *Сучасна українська геополітика*. — К., 2003.
66. Максаковский В. П. *Историческая география мира*. — М., 1997. *Историческая демография: проблемы, суждения, задачи*. — М., 1989.
67. Массой В М. *Первые цивилизации* — М., 1989.
68. Медведков Ю. *Человек и географическая среда*. — М., 1978.
69. Мукиченев Н. К. *От Страбона до наших дней. Эволюция географических представлений и идей*. — М., 1985.
70. Муравьев А.В., Самаркин В.В. *Историческая география Западной Европы и России в эпоху феодализма*. — М., 1973.
71. Попов А. И. *Названия народов СССР*. — Л., 1973.
72. Сосса Р.І. *Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р.* — К., 2000.

73. Сосса Р. *Стан і проблеми досліджень з історії картографії України // Пам'ять століть.* – 2003. – № 2.
74. Сост. Л.И. Жданович, В.Н. Еремін, А.Н. Варакин. *100 великих городов мира.* – М., 2000.
75. Супержинская А.В. *Что такое топонимика?* – М., 1985.
76. Шевеленко А.Я. *Природные условия и развитие западноевропейского общества в V – X веках ВП.* – 1969. – № 10.
77. Яцунский В. К. *Историческая география. История ее возникновения и развития в XIУ-ХУШ веках.* — М., 1955.

Elektronikus források listája:

<http://www.history.org.ua/>

<http://www.nbu.gov.ua/>

<http://geografica.net.ua/>

<http://www.opentextnn.ru/history/histgeography/>

<http://www.historical-geography.net/>

<http://colovrat.at.ua/>

<http://militarymaps.narod.ru/>

<http://mult-kor.hu/>

<http://tortenelemklub.com/adattar/>

A segédletben felhasznált térképek forrása: <http://terkepek.net/>

**Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура Times.
Друк офс. Ум. друк. арк. 3,25. Обл.-вид. арк. 2,50.
Тираж 100 шт. Замовлення № 84.**